

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ
ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ
В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ АБО ОБМЕЖЕНОГО
ОСВІТЛЕННЯ**

Методичні рекомендації

Колектив авторів

За редакцією
к.ю.н., доц. *В.Д. Поливанюка*

Дніпро
2021

*Схвалено науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ (протокол № 11 від 25.08.2021)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Роман МИРОНЮК – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Родіон ГАРМАШ – начальник тренінгового центру ГУ НП в Дніпропетровській області, старший лейтенант поліції.

3-36 Застосування та використання вогнепальної зброї працівниками поліції в умовах відсутності або обмеженого освітлення : метод. рекомендації / кол. авт. ; за ред. к.ю.н., доц. В. Д. Поливанюка. Дніпро : ДДУВС, 2021. 72 с.

Розглянуто та розкрито питання навчання поліцейських під час організації та проведення практичних стрільб в умовах відсутності або обмеженої видимості, запропоновано базові засади Правил стрільби, проаналізовано елементи техніки, способи стрільби та надано методичні поради керівникам стрільб.

Методичні рекомендації призначені для використання в освітньому процесі ЗВО МВС, системі службової підготовки поліцейських.

Авторський колектив:

Поливанюк В. Д. – кандидат юридичних наук, доцент; **Мислива О. О.** – кандидат юридичних наук, доцент; **Никифорова О. А.** – кандидат біологічних наук, доцент; **Великий Ю. М., Карпенко О. М., Тінін Д. Г., Бодирєв Д. А., Каліман М. Р.**

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ АБО ОБМЕЖЕНОГО ОСВІТЛЕННЯ	7
Розділ 2. ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ (ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ) В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ АБО ОБМЕЖЕНОГО ОСВІТЛЕННЯ	11
Розділ 3. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ СТРІЛЬБ, ВИКОНАННЯ ВПРАВ ЗІ СТРІЛЬБИ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ АБО ОБМЕЖЕНОЇ ВИДИМОСТІ	22
3.1. Базові засади стрільби в умовах відсутності або обмеженої видимості	22
3.2. Методичні поради керівнику практичних стрільб	24
3.3. Елементи техніки стрільби	26
3.3.1. <i>Ізготовки</i>	26
3.3.2. <i>Хват</i>	30
3.3.3. <i>Управління диханням</i>	32
3.3.4. <i>Прицілювання</i>	33
3.3.5. <i>Управління спуском</i>	33
3.3.6. <i>Способи стрільби з пістолета</i>	34
3.4. Особливості організації практичних занять зі стрільби з поліцейськими в умовах відсутності або обмеженої видимості	37
3.4.1. <i>Навчання стрільбі по освітлених цілях</i>	37
3.4.2. <i>Навчання стрільбі по силуетах</i>	41
3.4.3. <i>Навчання стрільбі по спалахах пострілів</i>	42
3.4.4. <i>Навчання стрільбі в умовах обмеженої видимості</i>	43
Розділ 4. АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІСЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ	44
4.1. Алгоритм дій поліцейського після застосування та використання вогнепальної зброї (юридичний аспект)	44

4.2. Алгоритм надання домедичної допомоги поліцейським на місці події після застосування та використання вогнепальної зброї	46
4.3. Алгоритм з надання домедичної допомоги в червоній зоні (в умовах активного обстрілу) – само- і взаємодопомога	52
4.4. Алгоритм надання домедичної допомоги при укусах тварин	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТОК	66

ВСТУП

Різноманітність способів і форм діяльності Національної поліції під час реагування на надзвичайні події пов'язані з необхідністю використання або застосування вогнепальної зброї, можливих ризиків із терористичними проявами, дій в екстремальних умовах, до яких належить така проблема, як дії в умовах відсутності або обмеженого освітлення.

Нерідко виконувати завдання необхідно в умовах недостатньої освітленості, а саме: в приміщеннях, де немає світла, в темну пору доби або під час пішого патрулювання місцевості поліцейськими.

Тому застосування більшості видів зброї без використання приладів для нічного бачення в цих умовах істотно обмежуються, знижується видимість і дальність виявлення об'єктів спостереження, ускладнюється пересування та орієнтування, погіршується організація та управління силами і засобами.

Відповідно до вимог ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) завданнями поліції є надання поліцейських послуг у будь-яких умовах щодо:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) в межах, визначених Законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [1].

Під час реалізації цих завдань необхідно вирішити низку проблем, які виникають в умовах недостатньої освітленості. До таких завдань належать: зручність, кут та глибина огляду, непомітність. З урахуванням цього дії поліцейського стають більш впевненими та безпечними. Незалежно від виконання завдань у групі або поодиноці, з використанням технічних засобів, або ж тільки з тактичними ліхтарями в будь-якому разі знадобиться вміння швидко реагувати на зміни ситуації, ухвалювати відповідальні рішення, які потрібно доводити до автоматизму.

Актуальність цього питання полягає в тому, що під час несення служби саме в нічний час великий ризик травмування та загибелі поліцейських, а певні алгоритми дій в різних ситуаціях не завжди враховують чинник несення служби вночі та в приміщеннях, де немає

світла. Тому потрібно не тільки враховувати ці чинники, а й підготовлювати особу до них. Ефективність виконання посадових обов'язків у нічний час залежить від зручності для працівників, а також в отриманні додаткових гарантій особистої безпеки.

Саме тому одним з основних аспектів, які характеризують боєздатність підрозділів під час проведення операцій, є вміння поліцейських справлятися з негативним психоемоційним станом, що виникає під час екстремальної ситуації, а саме недостатньої освітленості. Під час виконання поліцейських операцій різного рівня небезпеки психологічний чинник впливає на психіку працівника, викликаючи патологічні зміни в його поведінці [2]. Екстремальна ситуація в умовах обмеженої освітленості може викликати ефект тунельного зору, який ускладнить стан поліцейського [3].

Успіх бойового завдання базується на двох основних компонентах: рівні професійної підготовки й обсязі оперативної інформації. Зважаючи на ці чинники, практична підготовка працівників має тісно переплітатися з психологічною.

Розділ 1

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ АБО ОБМЕЖЕНОГО ОСВІТЛЕННЯ

На жаль, частина служби проходить в умовах недостатньої освітленості: у нічний час, у приміщеннях, будівлях, де відсутнє світло. В таких умовах дуже підвищується ризик поліцейського постраждати або загинути. Погіршення чутливості зорових рецепторів знижують кут та дальність огляду, підвищує можливість не помітити небезпеку, а невміле використання джерел освітлення – демаскує дії поліцейських.

Несення служби працівником поліції є необхідним засобом забезпечення публічної безпеки та порядку, тому для виконання поставлених завдань шляхом несення служби використовують такі види патрульних нарядів, як:

1. Групи швидкого реагування (ГШР) запобігання, припинення та розкриття злочинів «по гарячих слідах» і затримання осіб, які їх вчинили:

- охорона та забезпечення публічного порядку на території міста;
- забезпечення особистої безпеки громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, а також власності від злочинних посягань.

2. Автопатрульний наряд (АПН) – це рухомий наряд на автомобілі в складі, як правило, трьох працівників поліції (старший наряду, член екіпажу та водій), який виконує покладені на нього обов'язки з охорони публічного порядку. Патрульні автомобілі використовують для патрулювання за маршрутами, для доставлення до поліції осіб, затриманих за вчинення злочинів і порушень публічного порядку.

3. Патруль на велосипеді (ПВ) – це рухомий наряд у складі декількох працівників поліції, призначений для забезпечення охорони громадського порядку в лісопаркових, курортних та пляжних зонах, а також в інших місцях, де проїзд автотранспорту обмежений.

4. Піший патруль (ПП) здійснюють у громадських місцях. Під час пішого патрулювання захист правопорядку на території проводиться в однострої зі спеціальним спорядженням, затвердженим у встановленому законодавством України порядку. Патрульний обирає місце патрулювання так, щоб забезпечити особисту безпеку і мати змогу

контролювати ситуацію, зокрема попередити вчинення злочину та інших правопорушень. Піший патруль постійно перебуває на зв'язку з найближчим патрульним екіпажем, з черговою службою, щогодини повідомляє безпосередньому керівнику та черговій частині про своє місцезнаходження та обстановку на своїй території.

5. Патруль зі службовою собакою – один із видів пішого патруля. Службових собак, які пройшли відповідний курс дресирування, визнані придатними для службового використання та перебувають у штатах підрозділів кінологічної служби, використовують у разі забезпечення охорони публічного порядку,

6. Кінний патруль, завданням цього підрозділу є підтримання порядку і безпеки під час масових скупчень людей. Патрулювання на конях, як правило, здійснюють у передмістях великих населених пунктів, а також там, де рельєф місцевості не дає змогу здійснювати його на моторизованих засобах. Характер масових заходів і їх особливості вимагають оперативності та готовності керівників органів внутрішніх справ щодо ухвалення рішень з організації охорони громадського порядку і безпеки під час їх проведення.

Також є такі групи, як сектор реагування патрульної поліції (далі – СРПП):

– підрозділ патрульної поліції, який цілодобово забезпечує оперативне реагування на повідомлення про правопорушення або події, у межах компетенції здійснює їх розгляд, а також комплекс превентивних заходів шляхом патрулювання території обслуговування, виявлення та припинення правопорушень, застосування визначених законодавством поліцейських та інших заходів;

– слідчо-оперативна група (далі – СОГ) – організаційна форма взаємодії слідчих, працівників оперативних та інших підрозділів поліції з метою виявлення, фіксації, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установа свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили [4].

Виконання службових завдань під час несення служби не завжди відбувається в умовах гарного освітлення. Усі вище перераховані види служби припадають і на нічний час, коли здійснюється огляд приміщень, в яких відсутнє освітлення, за поганих погодних умов, без освітлюваних приладів, тому виконання поставлених завдань ускладнюється, і часто є неможливим. Оскільки поліцейський повинен

повністю володіти ситуацією, бо в цих умовах може виникнути необхідність застосування вогнепальної зброї, він повинен вміти використовувати освітлювальні прилади разом із вогнепальною зброєю [5]. Такі прилади можуть тимчасово осліплювати та дезорієнтувати правопорушника для подальшого його затримання. Крім того, вони також ефективні для передачі сигналу напарникам під час поліцейських чи спеціальних операцій; для пошуку речових доказів під час огляду місця події.

Зважаючи на вище вказану інформацію, під час виконання посадових обов'язків поліцейському необхідно вміти застосовувати такий освітлювальний прилад, як тактичний ліхтар.

Тактичний ліхтар (підствольний ліхтар) – ліхтар, який використовують спільно з вогнепальною зброєю для підсвічування мети, крім того, можуть використовувати для тимчасового осліплення і дезорієнтації противника. Тактичні ліхтарі можуть бути як ручними, так і встановлюватись на зброю.

Тактичний ліхтар (або підствольний) являє собою освітлювальний прилад, призначений для застосування разом із вогнепальною зброєю. Тактичні ліхтарі виробляють у двох модифікаціях: ручні моделі, що використовують переважно з пістолетами та револьверами, і моделі, що встановлюють на гвинтівках і рушницях. Тактичний ліхтар освітлює ціль та дезорієнтує правопорушника, при цьому дозволяючи стрілку використовувати для застосування зброї обидві руки. Ці ліхтарі розраховані на інтенсивну експлуатацію в умовах сильної вібрації і ударів. Ручні тактичні ліхтарі можуть застосовуватися під час стрільби з пістолетів та револьверів. Однак до зброї більшого розміру (пістолети-кулемети, автомати, гвинтівки тощо), застосування якої потребує задіяти дві руки під час прицілювання, використовують спеціальні кріплення, за допомогою яких тактичні ліхтарі встановлюють на зброю. Саме з цієї причини вони повинні бути не тільки ефективними, але й міцними. Такі ліхтарі спеціально розробляються, щоб витримувати жорсткі умови експлуатації [6].

Тактичні ліхтарі повинні відповідати таким вимогам:

1. Ліхтар повинен витримувати ударні навантаження, бути стійким до проникнення всередину ліхтаря вологи та пилу (оскільки несення служби в умовах недостатньої освітленості може бути за поганих погодних умов: дощ, сніг, сильний вітер, туман тощо).

2. Зберігати працездатність за різної температури й вологості (також враховуючи чинник погодних умов).

3. Ергономічність утримання тактичного ліхтаря за будь-яких умов, а саме під час дощу, у зіпрілій долоні або в руці, засаленій від зброї.

Крім того, поліцейські під час виконання службових обов'язків можуть використовувати й такі види освітлення залежно від ситуації та мети поставленого завдання:

- тактичні ліхтарі (ручні, підствольні, нашоломні, штативні);
- скритоносимі радіостанції;
- хімічні джерела світла для маркування своїх та багато інших цілей;
- інфрачервоні технічні засоби;
- світи та прожектори;
- освітлення від службових автомобілів.

Також в окремих випадках доцільно використовувати службову собаку на маршрутах та постах, в основному у вечірній та нічний час, у лісопаркових зонах, на околицях міст, інших населених пунктів, на неосвітлюваних вулицях та інших місцях, де потрібна присутність таких нарядів.

Розділ 2

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ (ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ) В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ АБО ОБМЕЖЕНОГО ОСВІТЛЕННЯ

Вогневий контакт у нічний час досить специфічне явище, оскільки супротивник постійно зникає з поля зору, майже не видно розташування предметів та елементів приміщення, прицілювання з особистої зброї ускладнено. На жаль, кожна людина, якщо бракує освітлення, відчуває появу підвищеного хвилювання або страху. Використання вогнепальної зброї працівниками поліції в цих умовах має свої особливості.

Під час тактичних дій, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, необхідно враховувати всі умови для ведення вогневого контакту. Під час застосування цього поліцейського заходу примусу є безліч чинників та особливостей, які впливають на його ефективність.

Тому під час виконання операції важливо враховувати погодні умови, пору доби, ситуацію, що склалася, освітлення, простір приміщення та інше. Усі ці особливості можуть як покращувати рівень ефективності заходу примусу, так і знижувати його. Можна стверджувати, що вимушеність виконання дій з вогнепальною зброєю в умовах відсутності чи обмеження освітлення – крайня форма необхідності.

Межі та вимоги застосування зброї, які відіграють важливу роль у тактико-спеціальній підготовці, викладені у Законі України «Про Національну поліцію». З огляду на вищевикладене актуальність цього питання не викликає сумнівів, а також має практичне значення під час набуття практичних навичок поліцейськими в системі службової підготовки з тактико-спеціальної дисципліни.

Основна мета зазначеної проблеми полягає у підвищенні професійного рівня знань працівників під час виконання тактичних дій з використанням вогнепальної зброї в умовах з обмеження або відсутності освітлення.

Також необхідно акцентувати й на тому, що виконання оперативних завдань у зазначених вище умовах ставить перед працівником поліції певні психологічні бар'єри, а це, зі свого боку,

впливає на якість та кінцевий результат виконання завдання. Адже застосовувати вогнепальну зброю в умовах з обмеженим баченням або освітленням небезпечно не лише для життя та здоров'я особи, стосовно якої буде застосовано цей захід примусу, але й правоохоронця. До почуття небезпеки, страху перед можливою помилкою додається страх завдання шкоди сторонній особі. Тому в системі тактико-спеціальної підготовки працівників поліції необхідно розглядати всі умови та особливості, а також відпрацьовувати алгоритм дій у таких випадках.

До чинників, що впливають на результат застосування цього заходу примусу, належать:

1. Пора року та пора доби.
2. Особиста впевненість правоохоронця у правомірності своїх дій.
3. Наявність сторонніх осіб у зоні ураження.
4. Раптовість ситуації.
5. Чинники, що можуть відволікати увагу.
6. Одяг та екіпіровка.
7. Положення тіла поліцейського, тактика дій під час пересування.
8. Психологічна готовність.
9. Емоційний стан працівника [5, с. 151].

Під час опитування працівників поліції з різних регіонів було встановлено, що на ефективність виконання оперативних завдань із застосуванням зброї суттєво впливає відсутність або обмеженість освітлення в приміщенні.

По-перше, такий факт оперативної обстановки належить до екстремальної ситуації.

По-друге, умови ведення вогневого контакту тільки погіршують ситуацію. Тактика дій з веденням вогневого контакту вночі або у приміщеннях з обмеженим освітленням, досить специфічна, адже супротивник може зникати з поля зору, можна не помітити розташування деяких предметів, знижується чіткість прицілювання. Це все може унеможливити виконання поставлених завдань перед правоохоронцями. Також якщо між групами відсутні способи зв'язку, то їх пересування стає непередбачуваним, а це може призвести до можливого вогневого контакту між ними (одна група може перебувати на лінії вогню своїх товаришів). Розглядається той факт, що група захоплення в приміщеннях-лабіринтах може опинитися під веденням вогню групи прикриття. Тож виконання тактичних дій із застосуванням вогнепальної зброї в умовах з обмеженим освітленням має певні особливості, насамперед, для пересування правоохоронців у складі груп [5, с. 151].

Умови відсутності чи обмеження освітлення обмежують можливість дій, зменшують час на адаптацію в оперативній ситуації, погіршують влучність під час використання зброї. Під час пересування правоохоронців необхідно враховувати положення тіла для стрільби, можливість наявності чинників, здатних відвернути увагу та фізичний стан загалом. Отже, відпрацювання дій в таких умовах вимагає особливої тактико-спеціальної підготовки з урахуванням усіх недоліків та чинників.

Для оперативно-тактичної підготовки особового складу до виконання завдань у зазначених умовах доцільно використовувати тактичний принцип плановості й оперативності, який означає завчасну розробку планів, створення систем керування та зв'язку, бойову та тактичну підготовку особового складу тощо. У надзвичайних ситуаціях цей процес надає діям правоохоронців швидкості та рішучості. Проблема з освітленням може призвести до повільних та нерішучих дій в оперативній обстановці, а це призведе до провалу операції. До небажаних наслідків також може призвести поспішність у прийнятті рішень [7, с. 117].

Знання з тактико-спеціальної підготовки дають змогу поліцейському повернутися додому живим. Тому в основу тактичної підготовки працівників до дій із застосуванням вогнепальної зброї входять такі принципи:

1. Принцип діяльності редукції, який надає змогу оцінювати здатність діяти за ступенем ефективності та ступенем адаптованості до умов під час застосування вогнепальної зброї.

2. Принцип єдності свідомості, особистості та діяльності.

3. Принцип гуманності, на його основі ґрунтується діяльність органів внутрішніх справ.

4. Принцип самозбереження, коли результат діяльності полягає не тільки в затриманні чи знешкодженні злочинця, а й у фізичній та психологічній цілісності працівника ОВС.

5. Принцип відповідальності під час виконання дій із застосуванням вогнепальної зброї. Відомо, що відповідальність настає не тільки внаслідок неправомірного застосування, а й у випадках незастосування [8, с. 162].

Треба зазначити, що метою в системі тактико-спеціальної підготовки щодо відпрацювання дій із застосуванням вогнепальної зброї в різних ситуаційних умовах є моделювання конкретної обстановки, яка може виникнути. Також додатково супроводжуватись

різними сценаріями розвитку, а не мати сталі та однотипні стандартні моделі з підручників.

Необхідно пам'ятати, що відповідно до вимог Закону, поліцейський захід застосовують тільки для виконання повноважень поліції. Наприклад, згідно зі ст. 29 Закону поліцейський захід повинен бути законним, необхідним, ефективним та пропорційним [1]. Тож обрання примусового поліцейського заходу здійснюється на вибір правоохоронця, але пропорційно рівню небезпеки, а також зважаючи на ситуацію, що склалася.

Питання про тактику дій із застосуванням зброї в умовах з обмеженим освітленням у діяльності поліцейського є досить актуальним та важливим. Для засвоєння необхідних знань викладено теоретичні матеріали та практичні завдання, якими правоохоронці можуть скористатися у самостійному вивченні або на практичних заняттях. Ця інформація підготує поліцейських до типових та нетипових ситуацій під час несення служби, адже це все пов'язано з загрозою життю та здоров'ю працівників ОВС та інших громадян. Під час виконання завдання в умовах з обмеженим освітленням працівник повинен забезпечити не тільки особисту безпеку, але й безпеку інших. У випадках з недостатнім освітленням застосування зброї ускладнене, а також несе велику небезпеку, неможливо вести прицільний бій. Можна зробити висновок, що світло відіграє важливу роль під час оперативних завдань. Без нормального освітлення немає змоги чітко побачити мішені. Тому в таких випадках необхідно вивести правопорушника на місце з освітленням, а якщо у злочинця наявна вогнепальна зброя, то необхідно, щоб він відкинув її та підняв руки вгору – все це можна зробити за допомогою команд голосом. Важливо зазначити, щоб правопорушник виконував необхідні команди, їх потрібно подавати чітко, зрозумілою мовою та впевненим голосом. Унаслідок цього повинна бути виконана головна вимога – припинення протиправного діяння. Отже, кожна дія та команда повинні мати необхідний та ефективний характер.

Ніколи не відомо, що саме очікує на правоохоронця під час виконання службових обов'язків, тому в його однострої завжди повинен бути ліхтарик (в робочому стані – це обов'язкова умова). У разі використання ліхтарик потрібно тримати слабкою (вільною) рукою, та його розміщення при цьому повинно бути збоку від тулуба поліцейського. Таке розміщення дозволяє уникнути ураження поліцейського під час ведення вогню злочинцем на світло ліхтарика.

Гасити світло ліхтаря потрібно тоді, коли це вкрай необхідно. Якщо операція відбувається в групах, то бажано стежити за особистою тінню, оскільки її можуть підсвітити інші. В разі огляду приміщення з ліхтарем, світло треба направити на всі вертикальні та горизонтальні кути. Тому на оснащенні працівників поліції мають бути освітлювальні прилади. Використання освітлювальних пристроїв спільно зі зброєю служить для визначення цілі та її ідентифікації, освітлення сектора стрільби як до цілі, так і поза її межами.

Важливим аспектом є те, що під час виконання пострілу необхідно враховувати тактико-технічні характеристики різних видів зброї, зокрема відстань, на якій зберігається вбивча сила кулі. Ціль може знаходитись значно ближче цієї відстані, тому освітлення самої цілі та території за нею є дуже важливим чинником для внутрішнього переконання у правомірності застосування зброї та уникнення небажаних наслідків. Але освітлювальні прилади можуть використовуватись не лише для освітлення території, а й для тимчасового осліплення злочинця, що дає правоохоронцям змогу швидко і, у виняткових випадках, отримати можливість затримати його без застосування зброї.

Не менш важливим є питання здійснення точного пострілу в частини тіла правопорушника, враховуючи можливість зведення до мінімуму завдання йому шкоди та тяжкості поранення, тобто з метою лише припинення протиправного діяння та забезпечення можливості подальшого затримання злочинця та притягнення до відповідальності [6, с. 6].

Потреба забезпечення правоохоронців портативними освітлювальними пристроями зумовлена можливістю уникнення дезорієнтації поліцейських під час виконання завдань щодо забезпечення правопорядку в темну пору доби, освітлення сектора ведення вогню в разі застосування зброї, що загалом впливає на правильну оцінку ситуації. Однією з найскладніших, та водночас найважливіших форм, є несення служби на не освітленій вулиці, проведення затримання осіб на території будинків та підвалів за несприятливого освітлення, особливо, коли виникають підстави для застосування вогнепальної зброї. Саме тому, застосовуючи вогнепальну зброю, поліцейські мають чітко та неухильно дотримуватися вимог законів та інших нормативних актів, що регулюють застосування зброї, а це означає, що безпосередньо перед її застосуванням поліцейський повинен правильно оцінити всі обставини

ситуації, безпечність обстановки, врахувати траєкторію польоту кулі та можливі наслідки [6, с. 6].

Необхідно зазначити, що під час використання службового автомобіля в умовах обмеженого або відсутності освітлення можна скористатись світлом автомобільних фар. У разі використання поліцейськими вказаного способу освітлення місцевості під час переслідування злочинця або його затримання, також необхідно виконувати тактичні умови. Розташування поліцейських повинно здійснюватись згідно з правилами тактичної розстановки під час затримання особи з високим ступенем ризику.

За цих обставин необхідно пам'ятати про такі чинники:

- використання прикриття (перебування за автомобілем, використання будівель, що розташовані поряд; бетонні блоки; використання іншого можливого укриття);
- дотримання безпечної дистанції;
- не виходити на освітлену фарами автомобіля місцевість (перебувати за межами світла автомобільних фар);
- під час комунікації доречно використати гучномовець, яким обладнано службовий автомобіль (у разі його наявності);
- для ефекту створення «ілюзії про перевагу чисельності поліцейських» застосувати пробліскові синьо-червоні маячки;
- застосувати способи психологічного впливу та переконання щодо злочинця;
- тлумачення законодавчих актів та попередження про відповідальність;
- забезпечити всі засоби унеможливлення демаскування поліцейських та виявлення дійсних поліцейських сил під час затримання;
- пам'ятати про спільність дій контакт/прикриття, не роз'єднуватись;
- пам'ятати про правило «1+1»;
- контролювати зони навколо поліцейських, адже в умовах відсутності освітлення може виникнути додаткова загроза.

Під час виконання операцій з недостатнім освітленням необхідно враховувати такі важливі індикатори небезпеки:

- 1) вигляд;
- 2) звук;
- 3) силует;
- 4) рух;

- 5) спалах;
- 6) контраст;
- 7) відблиск.

Усі ці ознаки небезпеки можуть відігравати роль як в кращий бік для поліцейського, так і в гірший.

Потрібно пам'ятати, що комунікація також відіграє особливу роль у формуванні тактичної роботи. Важливо знати, що в разі відсутності освітлення або його недостатності невербальна комунікація у вигляді жестів між членами групи поліцейських проглядається досить слабо або візуальне сприйняття взагалі відсутнє. Якщо відбувається робота в малих групах, то дії кожної особи повинні бути узгодженими завчасно, бо діяти за власним розсудом небезпечно для інших. Використовується усталена концепція «контакту та прикриття», необхідно завчасно домовитися, хто буде прикривати, а хто контактувати з особою. У разі дії груп у приміщенні з обмеженим освітленням варто звернути увагу на самоконтроль під час пересування, особисту безпеку та безпеку радіусу розташування, пристосування до умов (освітлення, погодні умови), вогневі можливості (зонування відповідальності, розташування правопорушника, прикривання зон). Якщо переміщення відбувається поодинці, то ймовірність бути поміченим зменшується, але зростає ризик небезпеки, адже особа працює на власний розсуд та без прикриття, тож контроль ситуації повинен бути на вищому рівні, а якщо є змога, взагалі уникнути пересування поодинці. В разі відсутності освітлення потрібно діяти тільки за наявності достатньої аналітичної інформації стосовно місця події.

Важливо пам'ятати, що застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу [1]. В цьому разі застосовують правило «Три ока» – зброя повинна бути спрямована в напрямку, куди дивляться очі, її потрібно тримати поруч з тілом. Під час відкриття вогневого контакту треба притиснутися до захисного об'єкта. Згідно із законодавством, поліцейський повинен надати особі достатньо часу, щоб вона виконала його законну вимогу, а вже в разі потреби попередити особу про можливість застосування вогнепальної зброї, крім випадків, коли зволікання посягає на життя та здоров'я людей та/або поліцейського. Згідно з вимогами ч. 2 ст. 43 Закону попередження може бути зроблено голосом або через підсилювачі звуку.

Крім того, кожен поліцейський повинен пам'ятати, що для злочинця він може стати засобом/можливістю отримання оперативної інформації (радіозв'язок) та можливістю отримання комплекту

вогнепальної зброї (як мінімум: 1 ПМ або ФОРТ, комплект набоїв до неї). Ці принципи повинні сформувавши у поліцейських розуміння того, що кінцевою метою правопорушника може бути не тільки скоєння злочину, але й можливість заволодіння зброєю та бути обізнаними щодо оперативної обстановки на певний проміжок часу та на певній території. Через що в системі службової підготовки кожен поліцейський повинен засвоювати специфічні прийоми особистого захисту та безпеки. Опановуючи професію, потрібно працювати не тільки над вивченням настанов, які зможуть гарантувати безпеку під час несення служби, але й відпрацьовувати їх практичне застосування до автоматизму.

Наприклад, такі настанови:

1. Перевірка фізичного та емоційного стану.
2. Відпрацювання навичок швидко діставати зброю та приводити її в бойову готовність (на ходу, у темряві, з заплющеними очима, в інших умовах).
3. Тримати наготові запасні засоби оборони та елементи екіпіровки.
4. Щоразу обмірковувати та оцінювати ситуацію, передбачати дії супротивника наперед.
5. Пам'ятати про ефект «тунельного бачення».
6. Уміти контролювати навколишній простір (звуки, рухи людей, предмети).
7. Завжди слідкувати за збереженням зброї.
8. Використовувати власне місцезнаходження, як позицію переваги у ситуації, що склалася [9, с. 75–76].

У разі виникнення непередбачуваних ситуацій необхідно діяти за такими правилами:

- контролювати простір над собою;
- не стояти прямо перед вікнами чи дверима;
- вибирати позицію руху, в якій спина буде захищена;
- рухатись короткими ривками, переконуючись у власній безпеці;
- прикривати один одного з напарником;
- не виходити на освітлену місцевість;
- слідкувати під час переміщення в умовах обмеженості за освітленням щодо поліцейського, бо його тінь та силует може демаскувати розташування, та надати тактичну перевагу злочинцю [9, с. 76].

Наголошується увага на тому, що застосування зброї в умовах відсутності або обмеженого освітлення – досить небезпечна дія, тому треба уникати зіткнення та не провокувати вогневий контакт, зброя є

останнім козирем. Якщо небезпека тільки збільшується, то потрібно діяти активно й пам'ятати про обережність. У такому разі варто не забувати про сигнали небезпеки: рухи особи, знервованість, інші ознаки, які демонструє злочинець. З огляду на те, що застосування зброї є крайнім заходом примусу, правоохоронець може розрядити ситуацію шляхом переговорів, свої зауваження та вимоги він повинен викладати переконливо. Коли злочинець реагує на сказані слова збуджено, варто дати йому час заспокоїтися, ще раз роз'яснити неправомірність його дій та поведінки, посилаючись на відповідні статті та закони (вказані дії можливі лише в разі наявності комунікації з правопорушником). У разі продовження протиправних дій працівник поліції повинен попередити особу про можливість застосування до неї вогнепальної зброї. Припиняється поліцейський захід, коли досягнута мета його застосування.

Необхідно також зауважити, що відповідно до вимог ч. 11, 12 ст. 46 Закону «Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування. ... поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування». Потрібно пам'ятати, що в умовах обмеженого або відсутності освітлення особа, стосовно якої застосовується або буде застосовуватись захід примусу на підставі ст. 46, у більшості випадках (буде перебувати за укриттям, в темряві та інше) не матиме змоги бачити зброю в руках поліцейського та візуально оцінювати ситуацію. Отже, робимо висновок, що в такій ситуації комунікація поліцейського з вогнепальною зброєю в руках та голосове супроводження своїх дій під час затримання злочинця є важливим аспектом.

Застосування континууму сили розглядається, як «набір варіантів», де поліцейський може застосувати силу залежно від ситуації.

Види впливів:

1. Присутність поліцейського.
2. Вербальні команди.
3. Фізичний контроль.
4. Самозахист.
5. Застосування спецзасобів.
6. Виняткове застосування сили.
7. Демонстрація зброї.
8. Застосування вогнепальної зброї [10, с. 43].

У разі застосування заходу примусу з обмеженим освітленням

працівник поліції може використовувати всі вищевказані елементи континууму сили. Треба зазначити, що демонстрація вогнепальної зброї дозволена в ситуаціях, де може бути застосована сила на ураження. Застосувати зброю правоохоронець може під час самозахисту або для захисту інших у разі загрози життю, запобігання правопорушення, коли правопорушник своїми діями становить смертельну загрозу.

Кожен правоохоронець повинен знати, що перед застосуванням сили потрібно враховувати процес оцінювання ризику. Залежно від зміни обставин, може змінюватися і рівень ризику. Враховуючи правильно всі важелі та динаміку події, поліцейський своїми діями повинен знизити ймовірність загрози до мінімуму. Тож складовою цього всього є ситуативні чинники, які можуть змінюватися з урахуванням всіх масштабів події.

До цих чинників належать:

- освітлення;
- погодні умови;
- місцезнаходження;
- час доби.

Додаючи до цього, у випадках вогневого контакту потрібно враховувати час та відстань: у разі потреби потрібно збільшити дистанцію, розглядати можливі шляхи відступу, бути готовим вчасно реагувати. Щоб тактично правильно виконувати свої дії, працівник поліції повинен брати до уваги такі знаки загрози, як ігнорування законних вимог правопорушником, повторювання запитань особою на підвищеному тоні та агресивна стійка.

Незалежно від ситуації треба дотримуватись 7 тактичних принципів:

1. Психологія виживання (прокручування в думках можливого сценарію розвитку події).

2. Зорове чи звукове сприйняття (збільшення пильності, підготовка до можливого протистояння та застосування відповідного засобу захисту).

3. Укриття чи прикриття (маскування).

4. Час та відстань.

5. Спілкування (демонстрація командного голосу, подача команди «Сій! Поліція!»; «Сій! Не рухатись!»; «Сій! Буду стріляти!» або інших команд, що містять вимогу припинити протиправні дії).

6. Деескалація (забезпечення безпеки).

7. «Один плюс один» (наявність спільників злочинця) [10, с. 49].

Роблячи загальний висновок, необхідно зауважити, що процес тактичної підготовки поліцейського із застосуванням вогнепальної зброї стосується й інших важелів готовності до несення служби: фізичної, психологічної, морально-вольової готовності. Готовність до застосування вогневого контакту зумовлюється рівнем володіння поліцейського вогнепальної зброї та розвитком його фізичних можливостей. Тактика дій щодо застосування вогнепальної зброї ґрунтується на засвоєнні інформації, викладеної в інструктивних документах, відповідних нормативно-правових актах та посібниках. Опанування тактичними прийомами із застосуванням вогнепальної зброї надає змогу поліцейському ефективно діяти, робити оптимальний вибір та успішно виконувати оперативні завдання. У разі застосування заходу примусу з використанням вогнепальної зброї поліцейський повинен правильно оцінювати ситуацію, враховувати всі небезпечні чинники та ситуативні чинники, пам'ятати про тактичні правила та забезпечення безпеки. Під час ухвалення рішень також треба враховувати континуум сили та види впливів, які впливають на застосування сили. Поліцейський не може застосувати зброю у темряві, адже тоді є можливість смертельно ранити особу. Тому під час застосування вогнепальної зброї в умовах відсутності або обмеженого освітлення потрібно вивести особу на світло та діяти далі залежно від ситуації, подавати команди та законні вимоги щодо припинення протиправного діяння.

Пам'ятайте, що своїми діями поліцейський не повинен створювати загрозу життю чи здоров'ю собі та/або іншим особам. Якщо помічена одна загроза, потрібно очікувати й на іншу. У разі великого ризику потрібно викликати допомогу, не потрібно зайвий раз проявляти геройство, на тебе живого та здорового чекають удома. Ключ до професіоналізму – це вміння та навички.

Розділ 3

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ СТРІЛЬБ, ВИКОНАННЯ ВПРАВ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗІ СТРІЛЬБИ В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ АБО ОБМЕЖЕНОЇ ВИДИМОСТІ

3.1. Базові засади стрільби в умовах відсутності або обмеженої видимості

У чинних нормативних документах Національної поліції України не визначено алгоритми дій працівників під час застосування зброї в умовах відсутності або обмеженої видимості.

Відповідно до вимог п. 10.4 наказу МВС України від 01.02.2016 р. № 70 «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю» ведення вогню повинно бути терміново припинено кожним, хто стріляє, самостійно у випадках втрати орієнтира під час проведення стрільб в темну пору доби [11].

Однак необхідно зазначити, що кількість випадків застосування й використання вогнепальної зброї поліцейськими в темний час доби або з недостатнім освітленням дуже велика.

Сучасні методики навчання поліцейських стрільби з вогнепальної зброї здійснюється у денний час доби, а в органах та підрозділах поліції на оснащенні відсутні в достатній кількості пристрої нічного бачення, коліматорні приціли, механічні приціли з світлонакопичувальними елементами або елементами, що світяться. Практично вся вогнепальна зброя, яка наявна на озброєнні Національної поліції України, не призначена для використання сучасних пристроїв для нічної стрільби.

Також під час застосування і використання вогнепальної зброї поліцейськими в темний час доби або з недостатнім освітленням неможливе використання прицільного пристосування пістолета або автомата.

Зважаючи на це, для напрацювання методики навчання правомірного застосування і використання вогнепальної зброї поліцейськими в цих умовах необхідно визначити основні Правила стрільби. До основних Правил стрільби повинні висуватися такі вимоги:

– стрільба повинна бути надійною, тобто забезпечувати необхідну вірогідність ураження цілі;

- стрільба повинна бути економічною, тобто забезпечувати виконання завдань з найменшою витратою боєприпасів і часу;
- правила стрільби повинні бути простими, легко запам'ятовуватись, враховувати якнайбільше типових випадків стрільби поліцейськими в цих умовах.

Вирішення цих завдань полегшується тим, що незважаючи на деякі відмінності в способах і правилах стрільби в денний час доби з окремих видів вогнепальної зброї, стрільба в нічний час доби або з недостатнім освітленням проходить за принципово однаковою схемою: *«підготовка до стрільби – корегування – стрільба на ураження»*.

Підготовка до стрільби загалом має завдання забезпечити в найкоротший строк готовність вогнепальної зброї до відкриття вогню. Підготовка розділяється на попередню підготовку до стрільби і підготовку початкових даних для ведення вогню по визначеній цілі. До попередньої підготовки належать: вивчення місцевості, розвідка цілей, вибір місцеположення, визначення або заняття позиції для стрільби, підготовка зброї, боєприпасів, приладів. Ці заходи здійснюють до моменту виявлення цілі, що підлягає ураженню.

Корегування починається з моменту виявлення цілі. Сюди входить вибір зброї для вирішення конкретного завдання, способів стрільби і визначення правових підстав для застосування вогнепальної зброї. Цей етап відбувається в обмежені терміни, вимірюється хвилинами, а іноді й секундами. В різних умовах застосування та використання зброї може здійснюватися з неоднаковим ступенем точності. За цією ознакою узагальнення початкових даних прийнято розділяти на: повне, скорочене і окомірне.

Під час застосування і використання вогнепальної зброї на ураження доцільно використовувати такі Правила:

1. На відстані до 1,5 – 2 метрів під час фізичного контакту з супротивником доцільно стріляти «від стегна».

2. На відстанях 3 – 15 метрів необхідно застосовувати техніку «інстинктивної» стрільби (використання принципу «трьох очей»).

3. На відстанях 15 – 25 метрів використовувати прицільну стрільбу та пристосування, якщо дозволяють обставини. Не варто застосовувати вогнепальну зброю на відстані понад 25 метрів. Доцільніше якнайшвидше скоротити відстань і потім застосовувати зброю зі зручної дистанції.

4. Перед застосуванням вогнепальної зброї уміло використовувати споруди, дерева, предмети для укриття і захисту. Під час стрільби із-за укриття найбільш сприятливим є положення, коли рукоятка зброї не торкається опори, пістолет знаходиться на вазі.

Перед застосуванням вогнепальної зброї досить часто виникають обставини зміни позиції стрілка або необхідності подолання будь-якої відстані бігом з пістолетом в руці. Треба пам'ятати, що при будь-якому переміщенні треба уникати руху спиною вперед, під час бігу в жодному разі не можна підстрибувати, необхідно виконувати «ковзаючі» рухи вперед піддошвами взуття, тримати зброю сильною рукою біля стегна, тренувати швидке «гальмування», з подальшим прийняттям стійкі для стрільби. При цьому під час пересування вогнепальна зброя повинна бути з «включеним запобіжником», палець необхідно тримати на спусковій скобі або рамці пістолета, перший постріл після «гальмування» починати самозводом.

В усіх випадках стрілець повинен здійснювати стрільбу «двома очима», що дає змогу одночасно контролювати ситуацію навколо нього. Треба уникати перед стрільбою різких змін і перепадів в освітленні об'єктів та місцевості, необхідно давати очам час (5–15 секунд) для адаптації до навколишніх умов.

Найбільш сприйнятливою є стрільба із затриманням дихання після вдиху, особливо після пересування і бігу.

Однією з найважливіших навичок є формування у курсантів умінь правильно долати зі зброєю в руках кути в приміщенні (стіни в коридорі, дверні отвори тощо), відпрацьовувати техніку взаємодії та виконання швидкісних пострілів у складі груп з двох і більше осіб.

3.2. Методичні поради керівнику практичних стрільб

Проведення стрільб з поліцейськими в умовах обмеженої видимості має свої особливості, які керівник заняття має враховувати в процесі навчання. Викладачі, що будуть задіяні до організації стрільб в умовах відсутності або обмеженої видимості, повинні чітко уявляти, які уміння і навички вони повинні формувати у курсантів. Ефективність навчання буде залежати, за умови вдалого моделювання ситуацій службової діяльності, від дотримання заходів безпеки під час поводження з вогнепальною зброєю та навчально-тренувальних стрільб.

Треба зазначити, що навчання стрільби з поліцейськими в умовах обмеженої видимості потрібно проводити на етапі закріплення рухової дії, коли сформований стереотип до виконання основних елементів техніки. Зміцнення динамічного стереотипу супроводжується постійною автоматизацією компонентів рухової навички стрільби.

Основна мета на цьому етапі – це формування міцної і водночас пластичної навички. Різноманітні повторення, ускладнення форм рухів,

виконання їх в ігрових ситуаціях створюють передумови для застосування навички в різних умовах життєвої практики. Отже, високий рівень набуття навички передбачає пластичність та певну варіативність, пристосованість до умов професійної діяльності.

Насамперед кожен учасник стрільб повинен усвідомити, що подальшому навчанню стрільби в умовах обмеженої видимості повинно передувати ретельне засвоєння умов і порядку підготовки до стрільби, передбачених вимогами наказу МВС України від 26.04.2019 р. № 334 «Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та Норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб». Також потрібно мати базові елементи техніки стрільби, їх послідовності і правильні способи виконання кожного [12].

Готуючи поліцейських до стрільби в умовах обмеженої видимості, необхідно прививати їм стійкі навички дій з особистою зброєю, навчати спостерігати за об'єктами, місцевістю та відшукувати цілі обома очима, визначати їх ступінь небезпеки в умовах дощу, туману, сутінок і в повній темряві.

Формування навичок дій зі зброєю повинно починатися на заняттях при денному освітленні шляхом повторення раніше відпрацьованих прийомів стрільби.

Дії стрільців спочатку будуть невпевненими, а іноді помилковими, незважаючи на їх вмiле виконання вправ стрільби із зоровим контролем. Однак з часом регулярні тренування в поводженні зі зброєю на дотик, що проводяться вдень, дозволять прищепити стрільцю необхідні навички. Крім того, ці тренування дають змогу керівнику занять добре бачити всі дії стрільців та своєчасно виправляти їх помилки.

Під час тренувань необхідно поступово обмежувати час на виконання дій зі зброєю, застосовувати метод змагань, поступово домагаючись, щоб час на виконання прийомів у підготовці до стрільби, заряджанні зброї дорівнював тому, який передбачено для цих цілей за участю зорового контролю.

Деякі заняття щодо набуття навичок в поводженні зі зброєю на дотик можуть проводитись в затемнених приміщеннях, але основну частину занять доцільно проводити в реальних умовах (на місцевості), особливо в умовах сутінок та темряви.

Навчання орієнтуванню, спостереженню та визначення дальності до цілі є обов'язковою ланкою для подальшого переходу до вивчення прийомів і правил стрільби в умовах обмеженої видимості.

Навчання прийомам і правилам стрільби вночі необхідно організовувати та проводити спочатку по освітлених цілях (при

безперервному і періодичному освітленні), потім по силуетах, які видимі на фоні освітленої зони, після чого по спалахах пострілів та звуку. Така послідовність навчання ґрунтується на поступовому ускладненні питань, що вивчаються.

3.3. Елементи техніки стрільби

Під основою техніки розуміють сукупність рухів і поз, без яких неможливе ефективне виконання поставлених завдань. В основу техніки стрільби входить сукупність таких елементів: ізготовки, хвату, управління диханням і спуском, прицілювання, їх послідовності і способи виконання кожного. Треба пам'ятати, що випадіння, порушення одного з елементів або порушення виконання послідовності одного з елементів знижує ймовірність виконання прицільного пострілу.

Під час проведення навчання необхідно вимагати від стрільця точне відтворення рухів і положення тулуба, удосконалювати статичне навантаження, координацію невеликих рухів, стійкість тулуба під час виконання пострілів, контролювати дозування зусилля натиску пальця на спусковий гачок та вміти управляти своїм станом.

Останнім часом під час навчання поліцейських рекомендовано використовувати тільки «поліцейську» фронтальну стійку, з дворучним хватом. Ця стійка має найбільшу площу ураження.

Однак треба зазначити, що різноманітні ізготовки (стійки) і хвати пістолета мають як переваги, так і недоліки під час стрільби поліцейськими, в різних ситуаціях і умовах.

Якщо в процес формування умінь і навичок стрільби поліцейських буде включено виконання вправ зі стрільби з різними ізготовками (стійками) та хватами зброї, це буде сприяти збагаченню центральної нервової системи великим запасом нових сформованих рефлексорних зв'язків. Це, зі свого боку, урізноманітнюватиме, зміцнюватиме і підвищуватиме основні рухомі навички стрільця. Стрілець з такими якісно сформованими навичками буде більш стійким до впливу «збиваючих» та навколишніх чинників, дій під час отримання поранень та виникнення нервово-психологічного напруження.

3.3.1. Ізготовки

Стандартна ізготовка для стрільби однією рукою стоячи. Для цієї ізготовки стрілець розташовується до цілі боком, однойменним руці, що утримує пістолет. Рука з пістолетом направлена в ціль, випрямлена і

закріплена в променезап'ястному та ліктьовому суглобах. Ноги випрямлені в колінних суглобах і розставлені на ширину плечей. Для компенсації напруги м'язів тулуба стрілець злегка відхилений убік протилежної руки з пістолетом.

Для цієї ізготовки характерний підвищений м'язовий тонус і використовується вона переважно для швидкісної стрільби. Її доцільно застосовувати в умовах стрільби на середніх дистанціях (20–30 метрів), а також у звичайних умовах без пересування.

Ізготовки для стрільби стоячи з дворучним хватом:

– *фронтальна ізготовка.* Стрілець розміщується фронтально обличчям до цілі. Руки, що утримують зброю, згинаються в ліктях та повертаються ними назовні або можуть бути прямими. Таке розміщення рук із корпусу утворює так званий «трикутник». Ноги розташовуються на ширині плеч, стопи паралельно одна одній, вага тіла злегка переноситься ближче до носків, на передню половину стопи. Ноги злегка згинаються в колінах, що забезпечує оперативніше реагування стрільця на зміну навколишньої обстановки. Стрільба з цією ізготовкою дозволяє робити влучні, прицільні постріли у статичній позиції на коротких дистанціях (до 15 метрів);

– *ізготовка «Вівера».* Стрілець розміщується обличчям до цілі, ліве плече виставляє вперед. Сильна рука тримає пістолет і трохи зігнута в лікті. Слабка рука охоплює кисть сильної, лікоть якої направлено донизу. Ногу з боку слабкої руки виставлено вперед і трохи зігнута в колінному суглобі, з боку сильної руки – нога пряма, відставлено назад, стопу розвернуто на 45 градусів. Тулуб злегка нахилено вперед, вагу перенесено на виставлену ногу. Призначення цієї стійки таке саме, що й у фронтальній. Перевага цієї стійки на відміну від фронтальної – менша площа ураження;

– *«Ізраїльська» ізготовка.* Принцип цієї стрільби заснований на «вказівному» рефлексі, закладеному природою в кожній людині. Направлений вказівний палець руки завжди буде вказувати на вибраний предмет. Техніку такої стрільби прийнято називати інстинктивною стрільбою. Під час роботи зі зброєю необхідно відпрацьовувати здатність точно «вказувати» стволом і утримувати його на мішені до моменту пострілу. Для цієї ізготовки стрілець розміщується фронтально до цілі, тулуб нахилено вперед, злегка округлений. Зброя утримується випрямленою або злегка зігнутою сильною рукою, слабка рука накладається на сильну руку і протидіє їй в утриманні зброї. Ноги випрямлені або зігнуті в колінних суглобах і розташовано на 25–30 сантиметрів ширше плечей.

Гвинтівкова ізготовка для стрільби стоячи. Стрілець

розташовується до цілі боком, протилежним руці, що утримує пістолет. Права рука з пістолетом випрямлена. Ліва рука є основним упором для руки з пістолетом. Для надання «жорсткості» ізготовки необхідно закріпити тазостегневі суглоби. Ноги випрямлені і розташовані на ширину плечей. Ця ізготовка застосовується в умовах, коли є достатньо часу стрільби на середніх дистанціях (до 20–25 метрів) і відсутня можливість ураження у відповідь.

Ізготовки для стрільби з коліна:

– *стандартна ізготовка.* Стрілець розміщується до цілі правим боком (для «правши»), аналогічно «стандартній ізготовці стоячи» і сідає на п'яту лівої ноги. Опорою для стрільця є три точки: ступня правої ноги, коліно і передня частина ступні лівої ноги. Носок передньої ноги направлено у бік цілі. Гомілка цієї ноги розташована перпендикулярно опорі. Коліно протилежної ноги упирається в опору і розташоване під кутом 60 градусів. Вільна рука впирається долонею в стегно однойменної ноги або розташовується на поясі. Ця ізготовка використовується під час стрільби із захисту та після бігу і переміщення;

– *фронтальна ізготовка для стрільби з коліна.* Стрілець розміщується до цілі обличчям, коліно та ступню однієї ноги виставлено у напрямку цілі, гомілка цієї ноги перпендикулярна опорі, протилежна нога розташовується під кутом 30 градусів, коліно якої упирається в землю. Опорою для стрільця є три точки: ступня однієї ноги, коліно і ступня протилежної ноги. Хват в цієї ізготовки дворучний. Використовується ця ізготовка під час швидкісної стрільби, після бігу і пересування, із захисту;

– *гвинтівкова ізготовка для стрільби з коліна (з упором).* Під час цієї ізготовки опорна нога та рука, яка утримує пістолет, різнойменні. Стопа опорної ноги повернута носком у середину, нога, на якій сідає стрілець, розгорнена назовні під кутом 45 градусів. Вільна рука впирається ліктем в надколінну ділянку опорної ноги. Передпліччя цієї руки служить опорою для руки зі зброєю. Руку з пістолетом випрямлено. Використовується ця ізготовка для високоточної стрільби на дистанцію 20–50 метрів, якщо достатньо часу для стрільби.

Треба зазначити, що ізготовки стрільби з коліна більш стійкі, ніж в положенні стоячи, мають нижчий загальний центр тяжіння, більшу площу опори і меншу площу ураження супротивником.

Ізготовки для стрільби лежачи:

– *стандартна ізготовка.* Стрілець розміщується до цілі головою уперед, лежачи на животі, положення ніг таке, як під час стрільби з автомата або гвинтівки. Опорна рука (слабка) зігнута в ліктьовому

суглобі під кутом 90 градусів і розташована під рукою зі зброєю, яка випрямлена і направлена у бік цілі;

– *гвинтівкова ізготовка*. Положення тулуба і ніг таке, як і в стандартній ізготовці. Слабка рука впирається ліктем в опору і підтримує сильну руку, в якій утримується зброя. Лікоть підтримуючої руки знаходиться на проєкції середньої лінії тулуба;

– *низька ізготовка для стрільби лежачи*. Стрілець розміщується головою до цілі, лежачи на животі, ноги випрямлені і трохи розведені, зброя утримується двома руками. Руки витягнуті вперед і можуть бути злегка зігнуті в ліктьових суглобах або підтримувати пістолет під рукоятку;

– *висока ізготовка для стрільби лежачи*. Ця ізготовка відрізняється від низької положенням голови і рук. Руки в цьому положенні зігнуті трохи більше, ніж в попередній ізготовці, внаслідок цього зброя виявляється у вищому положенні щодо опори. Відповідно і голову треба тримати трохи вище;

– *ізготовка лежачи на спині*. Стрілець перебуває лежачи на спині ногами до цілі. Ноги розведено в сторони ширше за плечі, і можуть бути зігнуті в колінах. Пістолет утримується двома руками. Різновидом цієї ізготовки є положення для стрільби з однієї руки з опорою на стегно;

– *ізготовка лежачи на боку*. Стрілець розташовується лежачи на боку ногами до цілі. Опорна нога напівзігнута і повністю притиснута до опори. Рука зі зброєю притиснута до стегна.

Ізготовки в положенні лежачи застосовують, як правило, для прицільної стрільби на великих і середніх дистанціях, а на малих відстанях – після складних переміщень (перекидів, перекочувань), а також під час стрільби на випередження.

Ізготовки для стрільби сидячи:

– *ізготовка сидячи без опори*. Стрілець обличчям до цілі сидить на землі, ноги розвернуто у сторони. Хват зброї двома руками або з підтримкою. Якщо є вертикальна опора (стіна, дерево, огорожа тощо), стрілець може опиратися на неї спиною;

– *ізготовка сидячи з опорою на руку*. Стрілець сидить на землі боком до цілі. Однією рукою стрілець утримує зброю, іншою, випрямленою рукою, упирається долонею в опору, підтримуючи тулуб в положенні, наближеному до вертикального. Нога, однойменна руці зі зброєю, зазвичай випрямлена і направлена у бік цілі, інша – зігнута в колінному суглобі та повністю притиснута до землі;

– *ізготовка сидячи з опорою на лікоть*. Стрілець розташовується напівлежачи обличчям до цілі, з опорою на лікоть і передпліччя зігнутої опорної руки. Рука зі зброєю може спиратися на коліно зігнутої

однойменної ноги.

В положенні сидючи стрілець може опинитися після складних переміщень і падіння. З цих ізготовок цілком реально вести як прицільну стрільбу, так і швидкісну стрільбу на випередження. Ці ізготовки природні і не вимагають багато часу на їх освоєння. Проте тренування в стрільбі з цих положень все ж таки необхідно проводити.

3.3.2. Хват

Хватом називають спосіб утримання пістолета в руці. Ізготовки і хвати під час стрільби відрізняються класичною спортивністю. Проте умови і обстановка, в якій виникає необхідність застосування зброї, можуть бути різними і змінюватись у процесі стрільби. Це вимагає від поліцейського володіння широким набором технічних дій для якісного виконання посадових обов'язків.

Форму рукоятки виготовляють такою, щоб основна (вертикальна) вісь променезап'ястного суглоба була майже вертикальна, а площа симетрії пістолета, що проходить через вісь каналу стовбура і центр мас, розташовувалася лівіше за середину променезап'ястного суглоба на 4–6 міліметрів.

Під час хвату необхідно враховувати, що чим більше видалений центр маси пістолета від променезап'ястного суглоба і чим більше його вага, тим більше кут нахилу рукоятки. Кут нахилу рукоятки буде відповідати і зусиллю хвату. Чим більше зусилля, тим менше кут нахилу зброї.

Зі свого боку, зусилля хвату залежить від управління і натискання на спусковий гачок. Робочі зусилля всіх м'язів щодо утримання рукоятки пістолета та здатність натискання на спусковий гачок згинача вказівного пальця не повинні дуже відрізнятися один від одного. Наприклад, під час сильного стискання рукоятки пістолета буде важко управляти спуском в 15–20 грамів. І навпаки, управління спуском із зусиллям натиску на спусковий гачок в 2–2,5 кілограма буде набагато важче.

Також треба враховувати положення протилежної лівої руки під час стрільби однією рукою. М'язи лівої руки, плечового пояса повинні бути в невеликій напрузі й під контролем стрільця. Ліва рука стрільця може бути в одному з таких положень: впрятися кистю в пояс, вільно опущена донизу, кисть або великий палець бути в кишені брюк, охоплювати поясний ремінь.

Різновиди хвату:

– *стандартний*. Рукоятку пістолета вставляють усередину кисті сильної руки між великим і вказівним пальцями. Тильна частина рукоятки впирається в м'яз великого пальця і частково в м'язи

середньої і нижньої частини долоні. З правого боку рукоятку охоплюють середньою частиною долоні, а з переднього боку – середнім, безіменним пальцями і мізинцем. Великий палець випрямлений і направлений уздовж рамки пістолета. Вказівний палець накладається на спусковий гачок третьою фалангою від середини фаланги до згину другої фаланги. Місце торкання фалангою спускового гачка індивідуальне для кожного стрільця і залежить від зусилля спуску та довжини вказівного пальця. В разі швидкісної стрільби хват рукоятки буде щільніше для забезпечення більш стійкого положення пістолета;

– *хват із підтримкою за зап'ястя*. Тримання пістолета сильною рукою таке, як і під час стандартного хвату. Великий палець слабкої руки охоплює променезап'ястний суглоб зверху, а решта пальців знизу, закріплюючи суглоб в певному положенні. Допускається варіант хвату з підтримкою слабкої руки за зап'ястя без обхвату великим пальцем. Палець розташовується в районі рукоятки пістолета з лівого боку (для «правші»);

– *хват двома руками*. Під час утримання рукоятки двома руками пальці слабкої руки охоплюють попереду-збоку пальці руки, яка утримує пістолет, утворюючи «трикутник». Обидві руки випрямлені, м'язи рук і плечового пояса напружені з однаковим зусиллям. Різновидом хвату двома руками є здійснення упору вказівним пальцем слабкої руки. Під час цього хвату перша фаланга цього пальцю впирається в спускову скобу, утворюючи тиск у бік стрільця. В пістолетних модифікаціях «Форт» для зручності тримання спускової скоби цим пальцем є відповідні насічки;

– *хват із підтримкою під рукоятку пістолета*. Тримання пістолета сильною рукою таке, як і під час стандартного хвату. Долоня слабкої руки охоплює знизу пальці сильної руки, яка тримає рукоятку. При цьому великий палець слабкої руки притискається до рукоятки ліворуч (для «правши») і направлений вперед у напрямку каналу ствола.

Різновиди хвату з триманням пістолета і тактичного ліхтаря:

а) *кисті рук переплетені, зап'ястя притиснені*. Цей спосіб утримання найбільш поширений. Пістолет утримується рукою, що стріляє, а ліхтар в іншій руці (слабкій), при цьому кисть слабкої руки під рукою, що стріляє, зігнута в зап'ясті так, щоб тильні ділянки зап'ястя доторкались. Цей спосіб підходить для тактичних ліхтарів із кнопкою на торці.

Плюси: переплетені кисті та притиснені зап'ястя роблять цей спосіб одним із найстабільніших для стрільби, що дає змогу легко вмикати та вимикати ліхтар залежно від тактичної потреби.

Мінуси: якщо у вас ліхтар завжди ввімкнений перед собою – це може стати проблемою. Можливе травмування зап'ястя, якщо

супротивник буде стріляти в світло, коли не бачить ціль;

б) рука з ліхтарем доторкається до затворної рами. Рука розташовується з ліхтарем вздовж затвора. Залежно від того, який у вас ліхтар, є декілька способів тримання. Якщо ваш ліхтар має бокову кнопку, то великий палець повертаєте вперед. Якщо ваш ліхтар має кнопку на торці, то треба брати його як сигару, й упираєте долоню кнопкою. В разі останнього варіанта тримання ліхтар утримується між вказівним та середнім пальцем.

Плюси: цей спосіб не сковує ваші руки.

Мінуси: нестабільний спосіб утримання ліхтаря, оскільки він балансує між пальцями;

в) ліхтар на витягнутій убік руці. Цей спосіб є найбільш оптимальним, оскільки джерело світла спрямовано вбік та вгору, тим самим зменшуєте ризик попадання.

Плюси: світло не поряд з вашим тілом, тому ймовірність попадання в стрільця зменшується. Також цей спосіб тримання дає мобільність та допомагає освітлювати предмети зверху.

Мінуси: не дуже стабільна позиція для стрільби;

г) рука поряд з вилицею. Цей спосіб найбільш простий, оскільки рука, в якій тактичний ліхтар, підноситься до обличчя, а саме до вилиці.

Плюси: з таким положенням стрілець має гарний кут освітлення та бачить прицільні прилади.

Мінуси: висока ймовірність блокування периферичного зору. Найбільший мінус в тому, що джерело світла перебуває поряд з вашою головою.

Необхідно враховувати, що відсутність чи обмеження освітленості є основним чинником під час виконання посадових обов'язків поліцейськими.

3.3.3. Управління диханням

Дихання стрільця тісно пов'язане із здійсненням кожного пострілу і здійсненням влучної стрільби загалом. Дихання супроводжується ритмічним рухом грудної клітки, живота і плечового поясу, що викликає зміщення і коливання зброї. Тому одночасно дихати і робити постріл не можна. Під час виконання пострілу необхідно на деякий час затримувати дихання.

Досвідчені стрільці зазвичай перед пострілом роблять два-три глибокі вдихи-видихи, після чого поволі і не повністю видихаючи, поступово затримують дихання, зосереджуючи всю увагу на прицілюванні і плавному натисканні на спусковий гачок. Людина може без особливих зусиль зробити природну дихальну паузу і затримати

дихання на 8–12 секунд. Проте велика кількість стрільців з успіхом застосовують затримку дихання, здійснюючи його на вдиху. Тому вирішення питання затримки дихання під час стрільби потрібно залишити самому стрільцю.

Треба враховувати той факт, що під час довгого затримання дихання під час стрільби порушується загальний ритм дихання, який призводить до кисневого голодування мозку і передчасної втоми стрільця. Тому перед черговою спробою зробити постріл доцільно провентилувати легені: декілька разів глибоко вдихнути на повні груди. Це дуже полегшує подовження дихальної паузи під час прицілювання.

3.3.4. Прицілювання

Усі напрацювання стрільця в здійсненні прицілювання під час навчання у денний час доби не діють в умовах обмеженої видимості і нічних умовах. Головні проблеми, з якими доводиться стикатися стрільцям, – це неможливість контролювати мушку, прорізи в цілику, правильно визначити ціль і дистанцію до неї, необхідність скорочення часу для здійснення прицільного пострілу. Ці обставини вносять суттєві коректування в методику підготовки стрільця, знижують ефективність прицільної стрільби з пістолета на дистанціях понад 20–25 метрів, зводять нанівець доцільність застосування техніки прицілювання на коротких дистанціях.

Водночас багато досліджень підтверджують, що можливості стрільця, його гострота зору можуть бути збільшені шляхом відпрацювання практичних вправ. Збільшення можливостей зору відбувається внаслідок відшукування нових чинників для пізнання форми предметів. Такими чинниками для стрільця є високорозвинене відчуття уваги, симетрії, зорова і м'язова пам'ять.

3.3.5. Управління спуском

Управління спуском – це складно-координовані дії стрільця, що дозволяють, не збиваючи наведення, завершити натиск на спусковий гачок у момент якнайкращої стійкості зброї щодо цілі. Техніка спуску курка має велике, іноді й вирішальне значення у виконанні пострілу.

По-перше, спуск курка не повинен зміщувати наведену в ціль зброю, тобто не повинен «збивати» прицілювання, саме для цього стрільцю потрібно добиватись плавного натискання на спусковий гачок.

По-друге, спуск курка треба здійснювати точно відповідно до зорового (якщо дозволяють обставини) і м'язового сприйняття, тобто єднати його із певним моментом, коли «рівна мушка» знаходиться під

нижнім обрізом «яблука» мішені або направлено в ціль.

Отже, для досягнення влучного пострілу стрілець повинен проводити злагоджені дії щодо плавного натискання на спусковий гачок, прицілювання не роздільно, не ізольовано одне від іншого, а суворо погодженим між собою. Складності виконання такої узгодженої дії полягає в тому, що зброя під час прицілювання не буває нерухомою, вона більшою чи меншою мірою безперервно коливається, залежно від ступеня стійкості ізготовки стрільця. Ці труднощі посилюються ще й тим, що узгоджене виконання дій в таких умовах, з одного боку, суперечить природним реакціям організму і навичкам людини, а з іншого боку, вимагає напрацювання і утворення нових умінь і навичок, спрямованих на поліпшення узгодженості (координації) рухів під час зорового і м'язового контролю за їх виконанням. Незалежно від того, яким спуском буде користуватися стрілець, важливо, щоб він дотримувався основної вимоги – спуск курка є завершальним етапом всіх дій під час виконання пострілу і його потрібно здійснювати плавно.

Для того щоб вказівний палець міг правильно виконати цю дію, необхідно правильно охоплювати рукоятку пістолета і створювати необхідну опору, яка дозволить подолати натягнення спуску зброї. Охоплювати рукоятку пістолета потрібно достатньою мірою щільно, але без зайвого зусилля, оскільки м'язова напруга в кисті руки може спричинити зайві коливання зброї. До того ж необхідно знайти таке положення для кисті, за якого між вказівним пальцем і щічкою рукоятки пістолета буде зазор. У разі створення цих умов рух вказівного пальця при натисканні на спусковий гачок не буде створювати побічних поштовхів, які також можуть змістити зброю і впливати на прицілювання.

Для виконання пострілу необхідно натискати плавно, поступово і рівномірно на спусковий гачок першою фалангою вказівного пальця. Таке натискання на хвіст спускового гачка вимагає від стрільця щонайменшого руху пальця в напрямку назад уздовж осі каналу ствола. Якщо палець буде натискати на гачок дещо вбік і під кутом до осі каналу ствола, це буде призводити до збільшення натягнення спуску, нерівномірного, стрибкоподібного руху спускового гачка, викликаного перекосом, додатковим тертям частин спускового механізму і відхиленням кулі від центру цілі (мішені).

3.3.6. Способи стрільби з пістолета

З однієї руки. Ще в давні часи, як тільки з'явився пістолет, багато поколінь стрільців відпрацьовували прийоми пістолетного бою з однієї руки, що підвищувало їх ефективність і власну бойову живучість.

Стрільба, під час якої утримують пістолет в одній руці, надає стрільцю безліч переваг вогневого контакту із супротивником. Вільну руку можна використовувати для стрільби ще з одного пістолета, для гранатометання, в разі поранення, для підтримки тіла під час падіння, для затримання, ведення рукопашного бою. Швидкісну стрільбу з перенесенням вогню по фронту і в глибину, стріляти з автомобіля на ходу частіше доводиться здійснювати однією рукою.

Тренування стоячи, «в холосту», тримаючи пістолет однією рукою, дає змогу в процесі навчання виявити і ліквідувати ті або інші вади, властиві конкретному стрільцю, та відпрацювати навички правильних дій. Усунути приховані вади під час стрільби з двох рук неможливо через дуже надійне тримання пістолета.

З упору. Упором для стрільби може бути нерухомий об'єкт, стіна або будь-яка поверхня. Під час стрільби з упору необхідно дотримуватися основного правила – зброя не повинна притискатися до упору. Між пістолетом і упором повинно бути що-небудь м'яке – рукавиця, шапка, інша рука тощо. В разі притискання зброї до упору від струсу і вібрації під час пострілу пістолет відкидає у протилежний бік від упору, а куля буде летіти в той самий бік від цілі. Цей спосіб стрільби дуже простий і практичний. На початковому етапі може використовуватися для правильного прицілювання і звикання стрільця до зброї.

З двох рук. Є декілька методів, найпоширеніший з яких називається «трикутник». Пістолет утримується обома витягнутими руками. Трикутник, утворений витягнутими руками і шириною плечей, не обов'язково повинен бути симетричним. Залежно від способу хвату пістолета ліва рука може бути висунута вперед, а права – відведена назад. Стрілець стоїть корпусом до мішені, трохи відкинувшись корпусом назад для забезпечення рівноваги системи «стрілець-зброя».

Ноги поставлено на ширину плечей або трохи ширше, носки паралельні один одному або трохи розгорнені. Ноги повинні бути випрямлені повністю для закріплення гомілковостопних суглобів і зменшення коливання корпусу стрільця вперед-назад. Ноги не треба зближувати, бо при цьому виникає зайва напруга м'язів, стрілець швидко втомлюється і його починає гойдати вправо-вліво.

Руки під час утримування пістолета повинні бути повністю випрямлені. При зігнутому або напівзігнутому стані вони швидко втомлюються і спостерігається розкид куль по вертикалі. Для утворення жорсткості трикутника зусилля руки, що стріляє, прямує «від себе», а руки, яка підтримує – «до себе».

Другий спосіб призначений для стрільби з двох рук з упором ліктя і є більш професійний. При цьому стрілець стає в півоберта до цілі лівим

плечем уперед, лікоть лівою руки щільно притиснутий до корпусу, ліве плече трохи підведене вгору. Плечі і корпус відхилені назад для забезпечення рівноваги системи «стрілець-зброя». Голова тримається рівно до цілі, без нахилу вперед. Ноги розставлені на ширину плечей, носки розгорнені так, як зручно стрільцю. Ліва підтримуюча рука знаходиться на одній вертикалі з лівою ногою. Хват зброї переважно підтримуючий знизу, але деякі стрільці притискують зброю спереду до себе за спускову скобу. Такий спосіб стрільби є більш складний, але за умови правильної постановки точність стрільби помітно вища, ніж під час використання ізготовки з трикутником.

З ліктя. За цим способом рука, що тримає пістолет, лягає зап'ястям на лікоть зігнутої лівої руки. Кисть лівої руки захоплює лікоть правої руки, яка стріляє. Корпус повернуто в півоберта до цілі, трохи відхилений для рівноваги назад, голову повернуто перпендикулярно до напрямку прицілювання. Під час використання цього способу в жодному разі не можна класти ствол зброї на лікоть. Цей спосіб забезпечує високу стійкість і застосовується під час стрільби по цілях, що раптово з'являються ліворуч або праворуч, на середніх або дальніх дистанціях, по цілях, що рухаються по фронту.

Лежачи з двох рук. Лежачи на животі ноги повинні бути розставлені ширше за плечі, а стопи щільно притиснуті до землі або опори. Використання цього способу стрільби дозволяє стрільцю перекочуватися в будь-який бік. У разі потреби стрілець може змінити положення і здійснювати стрільбу на боці, спині або сидячи. Під час стрільби цим способом довго залишатися прикутим до одного місця не можна.

На нижньому рівні з двох рук. Цей спосіб використовується під час стрільби у високій траві, коли залягти неможливо, а встати у повний зріст небезпечно. В цьому разі стрілець стріляє стоячи на колінах, утримуючи зброю двома руками. Ноги розведено колінами в сторони приблизно на відстані 60 градусів щодо один одного. Рівновага зброї висока, що дозволяє вести прицільний вогонь по віддалених цілях.

Стоячи на колінах, можна стріляти з ліктя. Якщо ситуація вимагає здійснення пересування в будь-яку сторону, практичніше здійснювати стрільбу стоячи на одному коліні. Цей спосіб дозволяє вести вогонь у напрямку вправо-назад. Прицілювати ціль на дальніх дистанціях краще, коли є опора. Для цього можна сісти на каблук, спершись на нього куприком.

3.4. Особливості організації практичних занять з поліцейськими зі стрільби в умовах відсутності або обмеженої видимості

Успішне проведення практичних занять з поліцейськими зі стрільби в умовах відсутності або обмеженої видимості забезпечується:

а) неухильним дотриманням поліцейськими заходів безпеки під час поводження зі зброєю, досконалим знанням матеріальної частини зброї, а також умілим практичним виконанням вправ зі стрільби;

б) фаховою підготовкою осіб, які проводять стрільби;

в) неухильним дотриманням особами, які беруть участь у стрільбах, умов та порядку виконання вправ зі стрільби, передбачених Курсом стрільб-2019 року;

г) наявністю відповідної навчально-методичної і матеріально-технічної бази та своєчасністю їх підготовки;

д) застосуванням особами, які проводять стрільби та заняття з вогневої підготовки, рекомендацій керівників стрільб та осіб, які проводять заняття з вогневої підготовки (додаток 2 КС-19) [12].

3.4.1. Навчання стрільбі по освітлених цілях

Заняття необхідно розпочинати з вивчення елементів техніки, способів, Правил стрільби в нічний час, умов і порядку виконання вправ, дотримання заходів безпеки під час поводження зі зброєю та під час проведення навчально-тренувальних стрільб.

Навчання прийомам і правилам стрільби в умовах обмеженої видимості необхідно організовувати та проводити спочатку по освітлених цілях (безперервне освітлення), поступово скорочуючи час освітлення до 1–3 секунд (короткочасне освітлення), потім по силуетах, які видимі на фоні освітленої зони, після чого по спалахах пострілів та звуку.

Безперервне освітлення цілі дає змогу вести прицільну стрільбу і є найбільш сприятливою умовою для ураження цілі, оскільки чітко видно прицільні пристосування зброї та достатньо часу на підготовку, корегування і здійснення прицільного пострілу.

Прийоми та правила стрільби майже не відрізняються від прийомів і правил навчання стрільби в денний час доби. Єдине, до чого необхідно пристосовуватись, це адаптувати людське око до різних способів освітлення під час прицілювання. Освітлення місцевості та цілі може бути під час місячного сяйва, світла лампи або прожектора. Крім того, воно може бути направленим з різних точок щодо місця знаходження стрільця.

Під час освітлення цілі з тилу прицільні пристосування зброї дають сильні відблиски. В разі освітлення збоку від частин зброї, прицільних пристосувань і цілі створюються тіні, які заважають прицілюванню. В цих випадках виникають помилки, що призводять до відхилення ствола в бік, протилежний джерелу світла.

В умовах достатньої видимості немає великого значення, як виконується вирівнювання мушки в прорізі цілика (від низької або високої мушки). У разі недостатньої видимості потрібно прицілюватись, починаючи з високої мушки, добиваючись в подальшому її вирівнювання в прорізі цілика. Прицілюючись таким способом, стрілець не губить мушку з поля зору.

Після роз'яснення особливостей прицілювання необхідно провести показ рівної мушки при різних видах та способах освітлення цілі. Для цього необхідно закріпити зброю в прицільних станках (ПС-51) або інших пристосуваннях, освітити ціль, навести на неї зброю. Потім по чергово показати стрільцям, як правильно взяти рівну мушку на фоні освітленої цілі. Далі необхідно приступити до тренування положення до стрільби, прицілювання та спуску курка з бойового зводу, поступово змінюючи способи та види освітлення, а також розмір цілі.

Під час проведення практичних стрільб з поліцейськими в умовах безперервного освітлення цілі за основу можна взяти порядок виконання вправ № 8, 12, 23 КС-2019 року, табл. 3.1 [12].

Таблиця 3.1

Порядок виконання вправ, які можливо використовувати в умовах безперервного освітлення цілі

Впра ва	Призначення вправи	Відстань до цілі, м	Мішень	Кількість боєприпасів, шт.
8	Прищеплення початкових навичок стрільби по нерухомій цілі в обмежений час	7–10	№ 1, 3, 3-а	3
12	Навчання стрільбі в необмежений час із заміною магазину	7–10	№ 1, 3, 3-а	4
23	Відпрацювання навичок ведення вогню із-за укриття типу «конверт», стоячи, з коліна, та навприсядки, замінюючи магазин	7–10	№ 3-б	5

В разі короткочасного освітлення цілі (місцевості) навчання стрільби багато в чому відрізняється від стрільби під час безперервного освітлення. Короткочасність освітлення цілі (місцевості) зобов'язує стрільця ще до початку освітлення підготуватись до пострілу.

В темряві він повинен зуміти правильно прийняти положення для стрільби, привести до бою зброю, а під час освітлення цілі швидко прицілитись та здійснити прицільний постріл. При цьому ефективність стрільби великою мірою залежить від того, скільки прицільних пострілів зможе зробити стрілець за час, який освітлюється ціль. Тому стрільба під час короткочасного освітлення цілі є насамперед швидкісною стрільбою.

Під час проведення тренувань керівнику занять необхідно навчити стрільців готуватись до стрільби в темряві, а з появою освітлення – за 1–3 секунди прицілюватись та виконувати спуск курка з бойового зводу.

Під час проведення практичних стрільб з поліцейськими в умовах короткочасного освітлення цілі за основу можна взяти порядок виконання вправи № 17 КС-2019 року, табл. 3.2 [12].

Таблиця 3.2

Порядок виконання вправ, які можливо використовувати в умовах короткочасного освітлення цілі

Вправа	Призначення вправи	Відстань до цілі, м	Мішень	Кількість боєприпасів, шт.
17	Навчання стрільби в обмежений час по цілі, що захищена бронежилетом	7–10	№ 1, 3, 3-а	3

Стрільба навскидку часто застосовується під час короткочасного освітлення цілі й водночас є найбільш складною в умовах обмеженої видимості. Цей спосіб потребує обмежений час на виконання пострілу. Однак за умови достатньої тренуваності стрільця забезпечується необхідна точність. Розпочинаючи навчання, керівник вказує, що в момент освітлення місцевості стрілець може виявити противника не тільки на великій відстані, але й близько від себе. Ціль може бути перед ним, збоку і навіть ззаду від нього. В таких випадках випередити супротивника у відкритті вогню можна тільки стрільбою навскидку.

Стрільба навскидку означає, що в момент появи або виявлення цілі стрілець повинен швидким та точним рухом вскинути руки (руку) з таким розрахунком, щоб лінія прицілювання була направлена на ціль.

Одночасно треба виконати постріл, при цьому спуск курка має бути швидким, але плавним. Під час стрільби навскидку необхідно вміти розрахувати всі свої рухи, які мають бути швидкими та точними. Зайві й неточні рухи збільшують час на виконання пострілу та призводять до помилок в наведенні зброї на ціль, внаслідок чого стрілець промахується.

Стрільба навскидку повинна виконуватись в один прийом, хоча вона містить окремі елементи, як-от: прийняття положення до стрільби, вскидка зброї, прицілювання та спуск курка.

Після роз'яснення та показу елементів прийняття положення для стрільби керівник розпочинає тренування без патрону в виконанні цих прийомів, звертаючи увагу на положення ступень ніг, корпусу та хвату зброї. Постійно контролюючи дії стрільців, необхідно звертати увагу на всі дрібниці, пов'язані з виконанням елементів техніки стрільби.

Проблема стрільби навскидку в тому, що одночасно з підйомом зброї необхідно надати необхідний напрямок і положення ствола для ураження цілі. Це можливо тільки за чіткої та злагодженої роботи рук, корпусу, ніг стрільця.

Зброя у напрямку праворуч-ліворуч повинна наводитися на ціль тільки поворотом тулуба. Руками зброя тільки піднімається на потрібну висоту. Таким способом каналу ствола зброї надається потрібний напрямок. Тут важливо, щоб керівник заняття звернув увагу на те, що стрільці повинні намагатись виключити з роботи кисті рук, а це можливо зробити тоді, коли кисті будуть у природному положенні щодо передпліч, а останні, зі свого боку, до плечей рук.

Уточнення положення зброї під час прицілювання не викликає значних переміщень, оскільки воно достатньо точно направляється на ціль вже при вскидці. Якщо ціль освітлена, стрілець фіксує мушку в прорізі цілика і здійснює спуск курка. Постріл може проводитись в напрямку цілі і в темряві, якщо освітлення після прицілювання зникає.

Після роз'яснення та показу прийому техніки стрільби керівник розпочинає вивчення його зі стрільцями. Спочатку всі дії виконуються в повільному темпі, при цьому звертається особлива увага на те, щоб м'язи стрільців були в природному стані.

Після засвоєння основних елементів техніки проводиться тренування у виконанні в обмежений час. Поступово керівник скорочує час на освітлення цілі до 1–3 секунд. У тій самій послідовності вивчаються прийоми вскидки зброї з різних положень, а також з переносом вогню по фронту і в глибину.

3.4.2. Навчання стрільбі по силуетах

У стрілецькому тирі навчання прийомам та правилам стрільби по силуетах проводяться на фоні освітленої зони. На стрілецькому полігоні заняття проводяться в сутінках, місячну ніч, а також коли силует цілі можна розрізнити на фоні неба або освітленої місцевості.

Навчання стрільбі по силуетах розпочинається з показу особливостей прицілювання в темряві. Для цього необхідно на фоні освітлених розсіяним світлом предметів виставити декілька силуетів цілей, які мають різну конфігурацію. Пояснити та показати, що на світлому фоні біля цілі на рівні її центра береться рівна мушка, потім переміщенням зброї за допомогою корпусу лінія прицілювання поєднується з серединою цілі. Спуск курка проводиться в момент, коли рівна мушка зіллється із силуетом цілі.

Після показу особливостей прицілювання керівник повинен роз'яснити, що стрільба по силуетах складніша, ніж по освітлених цілях, оскільки прорізь цілика і мушки дуже погано видно. Крім того, ціль на освітленому фоні буде перебувати дуже обмежений час, тому така стрільба має швидкісний характер.

Готуватись до стрільби необхідно в темряві або в момент появи цілі, витрачаючи на це мінімум часу. Спуск курка повинен здійснюватись швидко і плавно. Такий вид стрільби вважається, ймовірніше, направленим, ніж прицільним.

Для відпрацювання навичок плавного переміщення зброї із взятою рівною мушкою можна застосовувати таку вправу: стрілець наводить зброю на будь-який світлий фон у напрямку стрільби. Після цього переміщує зброю в горизонтальній площині, слідкуючи, щоб мушка весь час була рівною. Потім у вертикальній площині.

Під час проведення практичних занять з поліцейськими зі стрільби по силуетах за основу можна взяти порядок виконання вправи № 10 КС-2019 року, табл. 3.3 [12].

Таблиця 3.3

Порядок виконання вправ, які можливо використовувати при стрільбі по силуетах

Вправ а	Призначення вправи	Відстань до цілі, м	Мішень	Кількість боєприпасів, шт.
10	Прищеплення навичок стрільби з перенесенням вогню в необмежений час	7–10	№ 1, 3, 3-а (3 шт.)	6

3.4.3. Навчання стрільби по спалахах пострілів

Розпочинаючи навчання, керівник вказує на те, що одним із поширених видів стрільби по неосвітлених цілям є стрільба по спалахах пострілів, оскільки багато цілей виявляють себе цією демаскуючою ознакою.

Далі керівник заняття звертає увагу на те, що прицілюватись по спалахах пострілів краще з розплющеними очима. Під час прицілювання стрілець повинен орієнтуватись по найбільш крупних деталях прицільних пристосувань, а іноді ствола чи затвора, надаючи зброї необхідний напрямок і положення.

Такий спосіб, як стрільба по силуетах, можна вважати направленим, а не прицільним. Тренуванню в прицілюванні та виконанні пострілу можна запропонувати такий метод. На відстані 10–15 метрів від стрільців встановлюється мішень, всередині якої розміщується електрична лампочка, що спалахами імітує спалахи пострілів. Стрілець, підготувавшись до стрільби, прицілюється та проводить спуск курка і в цей момент вмикають освітлення мішені. Завдяки цьому стрілець може виявити свої помилки в прицілюванні.

Час та кількість спалахів спочатку треба збільшити так, щоб стрілець встигав прицілюватися. На наступних заняттях стрільці повинні отримати практику у виконанні пострілів з різних положень. Після того, як стрільці успішно пройдуть вищевказане тренування, вони можуть бути допущені до практичних стрільб в умовах обмеженої видимості.

Під час проведення практичних занять з поліцейськими зі стрільби по спалахах пострілів за основу можна взяти порядок виконання вправи № 8 КС-2019 року, табл. 3.4 [12].

Таблиця 3.4

Порядок виконання вправ, які можливо використовувати при стрільбі по спалахах

Вправа	Призначення вправи	Відстань до цілі, м	Мішень	Кількість боєприпасів, шт.
8	Прищеплення початкових навичок стрільби по нерухомій цілі в обмежений час	7–10	№ 1, 3, 3-а	3

3.4.4. Навчання стрільбі в умовах обмеженої видимості

Керівник занять повинен організувати завчасну підготовку навчальних місць, на яких до виходу на вогневий рубіж стрільці будуть проводити тренування в підготовці до стрільби, прицілюванню та спуску курка в умовах обмеженої видимості.

Треба відмітити, що чинний Курс стрільб – 2019 року для поліцейських не передбачає виконання вправ для стрільби з пістолета в умовах обмеженої видимості. Тому керівнику занять необхідно підготувати ці вправи самому. Умови вправ можуть розроблятися відповідно до тих завдань, які будуть виконувати поліцейські, з урахуванням особливостей несення ними служби та виконання посадових обов'язків. На заняттях в стрілецькому тирі можна використовувати затемнені окуляри.

Треба враховувати, що стрільба, особливо по цілях, які освітлюються короткочасно, стрільба по силуетах та по спалахах пострілів є, ймовірно, направленою, ніж прицільною. Через що для досягнення бажаного результату щодо ураження цілі потрібно витратити більше часу на навчання, стріляти з меншої відстані (7 метрів) та використовувати більше набоїв, табл. 3.5 [12].

Таблиця 3.5

Порядок виконання вправ, які можливо використовувати при стрільбі з меншої відстані (7 метрів)

Впра ва	Призначення вправи	Відстань до цілі, м	Мішень	Кількість боєприпасів, шт.
8	Прищеплення початкових навичок стрільби по нерухомій цілі в обмежений час	7–10	№ 1, 3, 3-а	3
17	Навчання стрільбі в обмежений час по цілі, що захищена бронезишетом	7–10	№ 1, 3, 3-а	3

Розділ 4

АЛГОРИТМ ДІЙ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ПІСЛЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

4.1. Алгоритм дій поліцейського після застосування та використання вогнепальної зброї (юридичний аспект)

Поліцейський під час виконання повноважень, визначених Законом України «Про Національну поліцію», уповноважений застосовувати такий захід примусу, як застосування вогнепальної зброї.

Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування вогнепальної зброї в момент досягнення очікуваного результату.

Заборонено застосування вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, зі свого боку, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

Якщо після активного застосування вогнепальної зброї, в умовах відсутності або обмеженого освітлення, є загибла чи поранена особа, поліцейський повідомляє про подію у чергову частину та викликає допоміжні сили, далі за допомогою ліхтарика з дотриманням заходів безпеки (використання укриття, прикриття), на відстані оглядає потерпілого та прилеглу територію, визначає, чи є спільники у потерпілого. Після чого голосно подає команду: «Поліція, лягти на живіт, руки завести за спину!». Якщо особа не рухається, подає команду ще двічі. Після чого з дотриманням заходів безпеки наближається до особи, тримаючи зброю в одній руці, а ліхтарик у другій. Після того, як особа буде взята під фізичний контроль, ховає зброю до кобури та надягає на особу кайданки. Далі надає домедичну допомогу, якщо така необхідна, та викликає карету швидкої допомоги. Забезпечує охорону місця події. Під час забезпечення охорони місця подій до прибуття слідчо-оперативної групи, необхідно:

а) вивести з місця події всіх сторонніх громадян, наполегливо, але ввічливо пояснити їм, що їх перебування може завадити;

б) в разі потреби оточити місце події, залучивши членів громадських формувань, інших громадян (старших будинків, працівників державних органів тощо). Пости виставляти залежно від характеру і розташування місця події;

в) не порушувати обстановку місця події: ні до чого не доторкатися, не дозволяти робити збирання, переміщати майно, не затоптувати наявні сліди і не залишати свої;

г) зберегти сліди, що можуть бути знищені чи ушкоджені транспортом, що проїжджає, дощем, снігом тощо.

Після прибуття слідчо-оперативної групи доповідає старшому групи про обставини події. Далі складає ретельний рапорт на ім'я свого керівника щодо активного застосування вогнепальної зброї, який, зі свого боку, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

Після застосування вогнепальної зброї, в умовах відсутності або обмеженого освітлення, поліцейський, тримаючи зброю в одній руці, а ліхтарик у другій руці, голосно подає команду особі, проти якої застосовувалась вогнепальна зброя: «Поліція, не рухатись, руки підійміть вгору, підійдіть три кроки до мене!». Якщо в особи є зброя, голосно подає команду: «Викинути зброю! Три кроки відійдіть від зброї!». Після виконання голосно подає команду: «Розверніться спиною до мене», ставить особу у незручне положення, після чого, сховавши зброю та ліхтарик, надягає кайданки. Поліцейський повідомляє про подію у чергову частину, викликає допоміжні сили та слідчо-оперативну групу. Забезпечує охорону місця події. Під час забезпечення охорони місця подій до прибуття слідчо-оперативної групи, необхідно:

а) вивести з місця події всіх сторонніх громадян, наполегливо, але ввічливо пояснити їм, що їх перебування може завадити;

б) в разі потреби оточити місце події, залучивши членів громадських формувань, інших громадян (старших будинків, працівників державних органів тощо). Пости виставляти залежно від характеру і розташування місця події;

в) не порушувати обстановку місця події: ні до чого не доторкатися, не дозволяти робити збирання, переміщати майно, не затоптувати наявні сліди і не залишати свої;

г) зберегти сліди, що можуть бути знищені чи ушкоджені транспортом, що проїжджає, дощем, снігом тощо.

Після прибуття слідчо-оперативної групи доповідає старшому групи про обставини застосування зброї. Далі складає ретельний рапорт

на ім'я свого керівника щодо застосування вогнепальної зброї.

Поліцейський може використати вогнепальну зброю в умовах відсутності або обмеженого освітлення для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб. Після цього коротко доповідає про обставини використання вогнепальної зброї до чергової частини та викликає слідчо-оперативну групу для фіксації наслідків події. Забезпечує охорону місця події. Під час забезпечення охорони місця подій до прибуття слідчо-оперативної групи, необхідно з використанням ліхтарика:

а) вивести з місця події всіх сторонніх громадян, наполегливо, але ввічливо пояснити їм, що їх перебування може завадити;

б) в разі потреби оточити місце події, залучивши членів громадських формувань, інших громадян (старших будинків, працівників державних органів тощо). Пости виставляти залежно від характеру і розташування місця події;

в) не порушувати обстановку місця події: ні до чого не доторкатися, не дозволяти робити збирання, не затоптувати наявні сліди і не залишати свої.

Після прибуття слідчо-оперативної групи, доповідає старшому групи про обставини використання вогнепальної зброї. Далі складає ретельний рапорт на ім'я свого керівника про застосування чи використання вогнепальної зброї [4].

4.2. Алгоритм надання домедичної допомоги поліцейським на місці події після застосування та використання вогнепальної зброї

Одним із найбільш важливих і відповідальних напрямів підготовки співробітників Національної поліції є питання застосування і використання вогнепальної зброї, адже готовність поліцейських успішно діяти під час затримання правопорушників, захисту життя і здоров'я громадян, а також забезпечення особистої безпеки поліцейських багато в чому зумовлена впевненим володінням табельною зброєю.

Стаття 46 Закону України «Про Національну поліцію» дозволяє у виняткових випадках застосувати або використати вогнепальну зброю як найбільш суворий захід примусу [1]. За умови ефективного застосування вогнепальна зброя дозволяє поліцейському успішно затримати правопорушника, захистити життя і здоров'я громадян, а також забезпечити особисту безпеку. Водночас цей поліцейський захід

безумовно спричиняє смерть або тілесні ушкодження правопорушника, тих, хто навколо, або самого поліцейського, зокрема за умов необережного чи непрофесійного поводження з вогнепальною зброєю.

Треба враховувати, що ситуації травмування вогнепальною зброєю також пов'язані зі збільшенням чисельності неврахованої зброї та боеприпасів, які потрапляють на підконтрольні Україні території з районів проведення операції об'єднаних сил. Статистика свідчить про щорічне зростання кількості злочинів, здійснених з використанням вогнепальної зброї, також відмічено велику динаміку вироків за ст. 263 Кримінального кодексу України «Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами» в Єдиному реєстрі судових рішень.

У різних містах України відомо чимало сумнозвісних випадків загибелі поліцейських від вогневого контакту з правопорушниками під час виконання ними службових завдань, більшість яких можна було б уникнути або мінімізувати їх наслідки завдяки чітким алгоритмам надання домедичної допомоги з дотриманням особистої безпеки (урахуванням тактичної ситуації).

Крім того, серед основних обов'язків поліцейського закріплено надання ним невідкладної домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я, а також особам, які постраждали внаслідок застосування заходів примусу (п. 4 ст. 18, п. 14 ч. 1 ст. 23, ч. 3 ст. 37 та ч. 4 ст. 43 Закону України «Про Національну поліцію»), адже ст. 3 Конституції України визнає, що життя, здоров'я та безпека кожної людини в Україні є найвищою соціальною цінністю, а їх охорону держава покладає на поліцейських.

Тобто поліцейський повинен на місці події здійснити невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на порятунок і збереження життя постраждалої особи, та мінімізувати наслідки негативного впливу на її здоров'я, не наразивши себе та напарника на небезпеку. Відповідні маніпуляції, навіть щодо складних видів травм, поліцейські мають виконувати без спеціального обладнання, до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги. Практика переконала, що знання поліцейським алгоритму поведінки на місці події, в якому є травмований постраждалий, позитивно впливає на ефективність подальшої кваліфікованої медичної допомоги та відсоток виживаності [13, с. 5–7].

Після застосування чи використання вогнепальної зброї утворюються різноманітні види травм, ідентифікація яких потрібна для

визначення виду та обсягу домедичної допомоги. Розглянемо можливі типи поранень:

1) вогнепальне: виникає внаслідок осколкового або кульового впливу. Буває наскрізним (має вхідний і вихідний отвір на тілі – рис. 4.1, а), сліпим (куля застрягла в м'якій або кістковій тканині – рис. 4.1, б) або дотичним (лише злегка зачеплені шкіра і м'які тканини – рис. 4.1, в).



Рис. 4.1. Види вогневого поранення:
а – наскрізне, б – сліпе, в – дотичне

Вхідний отвір кулі округлий або овальний, приблизно дорівнює діаметру кулі, краї рани спрямовані всередину, гладкі, а вихідний отвір має неправильну форму, більший за розміром, ніж вхідний, краї рани спрямовані назовні, нерівні. Раневий канал від різних видів куль має різні форми.

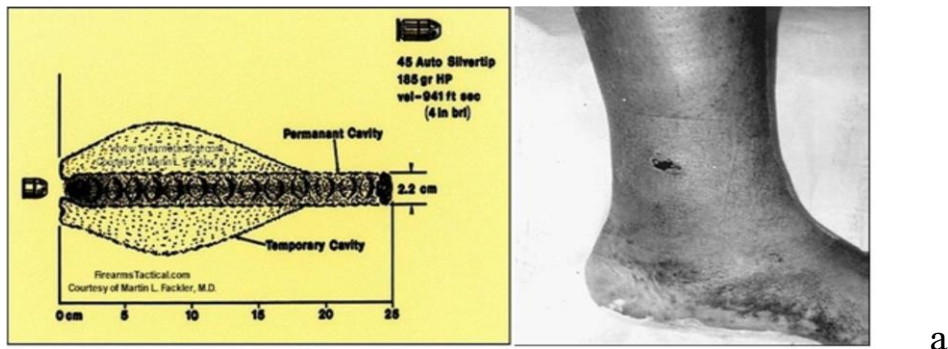
Рани, утворені від вогнепальної зброї, зображено на рис. 4.2.

Специфіка рани, утвореної кулею від вогнепальної зброї (куля високошвидкісна):

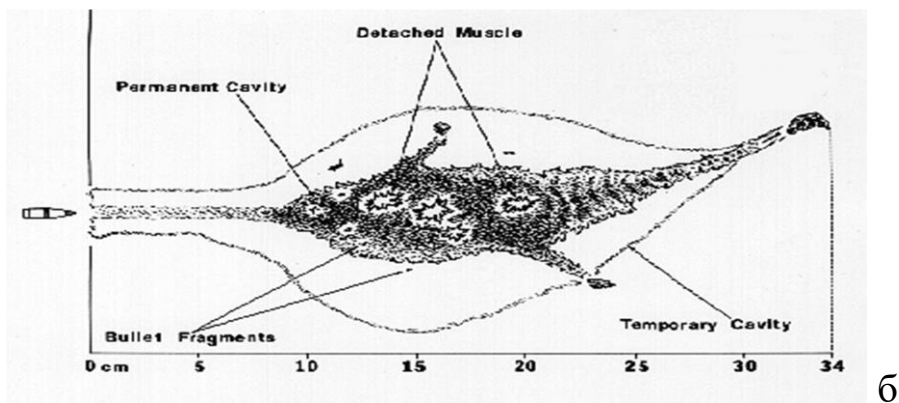
1. Передача енергії викликає внутрішній тканевий вибух.
2. Утворює тимчасову пульсуючу порожнину.
3. У кульовому каналі сильний дефект тканин.
4. Спричиняє вторинні уламки кісток у тканинах.
5. Змінює напрямок раневого каналу в тканинах.

Вогнепальне поранення найчастіше супроводжується кровотечею. Кровотеча під час вогнепального поранення може бути інтенсивною або критичною, якщо є рана на шії, кінцівках, паховій або пахвинній ділянках з близьким розташуванням великих кровоносних судин (вен і артерій).

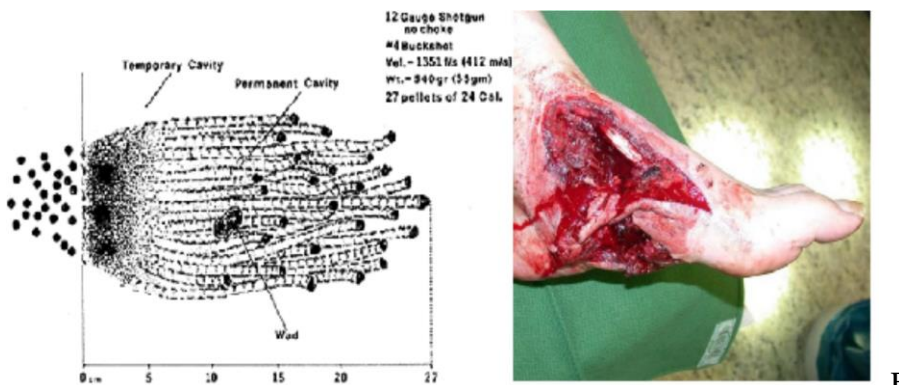
Характер ушкодження тканин залежить від балістики кулі, анатомічної структури ушкодженого місця. Ступінь ушкодження тканин залежить від кінетичної енергії кулі та кількості енергії, що передається тканинам;



а



б



в

Рис. 4.2. Рани, утворені від вогнепальної зброї:
 а – від низькошвидкісної кулі; б – високошвидкісної кулі;
 в – раневі канали від заряду дробу

2) **забиття**: виникає внаслідок удару бронежилета в грудну клітку через велику кінетичну енергію кулі або осколка та кількості енергії, яка в неї влучає. Характеризується синцями, крововиливами, розривом тканин і пошкодженням кісткового скелета, може спричинити закритий пневмоторакс;

3) **укус** як ймовірна травма внаслідок невчасного використання зброї під час контакту з тваринами. Такі рани характеризуються неправильною формою і складним загоєнням у разі зараження слиною;

4) політравми: множинні або поєднані між собою травми, які небезпечні для життя.

Незважаючи на те, що маніпуляції з пораненнями різного типу відрізняються, поведінка поліцейського має уніфікований алгоритм. Треба відрізнити самодопомогу і надання допомоги сторонній особі, адже в першому випадку послідовність надання домедичної допомоги під час поранення має алгоритм дій «MARCHE» із забезпеченням прикриття та власної безпеки, а в другому – інший принципово: 1) огляд місця події; 2) огляд постраждалого; 3) виклик бригади екстреної швидкої допомоги; 4) надання невідкладної домедичної допомоги [14].

Під час огляду місця події поліцейський має усвідомити відповіді на такі питання: «Що відбулося?», «Чи безпечне місце пригоди?», «Скільки постраждалих?», «Чи в змозі присутні допомогти?».

Під час огляду місця події поліцейський звертає увагу на все, що може загрожувати його безпеці (оголені електропроводи, інтенсивний дорожній рух, уламки, які падають тощо). Заборонено ризикувати життям і здоров'ям у зв'язку з тим, що поліцейський сам може опинитися у ролі постраждалого. У ситуації підвищеної небезпеки допомога повинна надаватися професійними працівниками служб, які мають відповідну підготовку та спорядження (наприклад, ДСНС). Якщо місце події є безпечним, треба розпочати надання домедичної допомоги, а якщо ні – постраждалого потрібно перемістити у більш безпечне місце. Треба пам'ятати, якщо постраждалий є правопорушником – обов'язково надягти кайданки.

Існує три типи безпеки, які треба враховувати під час оцінки ситуації: біологічна безпека (гепатит, ВІЛ, туберкульоз); фізична безпека (травми, поранення, отруєння); юридична безпека (обґрунтованість дій) [15].

Біологічна безпека, насамперед, забезпечується тим, що перед роботою з постраждалим/пораненим обов'язково вдягають гумові медичні рукавички та маску на обличчя.

Фізична безпека, насамперед, забезпечується визначенням умовного кольору зони на місці події (червона, жовта чи зелена) та алгоритму тактичного підходу до постраждалого.

Тактична медицина передбачає чіткий поділ обсягу домедичної допомоги залежно від умовного кольору місця події [16, с. 50].

Виділяють: червону зону (сектор обстрілу) – зона прямого обстрілу з великим ризиком отримання кульового поранення; жовта (сектор укриття) – місце, захищене від прямого вогню противника елементами природного (пагорби, схили) чи штучного походження (стіни, будинки, захисні інженерні конструкції). Йдеться про те, що жовта зона у будь-

який момент може стати червоною, тож і обсяг домедичної допомоги скорочується.

Обсяг домедичної допомоги *в червоній зоні*: переведення пораненого з положення на спині в положення на животі та тимчасова зупинка критичної кровотечі (шия, кінцівки), евакуація.

У червоній зоні (активний стрілець, сектор обстрілу) домедичну допомогу надають тільки за наказом керівника, адже основним пріоритетом є виконання оперативного-службового завдання, зокрема затримання правопорушника. У виняткових випадках, якщо дозволяє тактична ситуація, поліцейський рішення ухвалює самостійно.

Першочерговим завданням є доповідь командирів про поранення, місце дислокації та обов'язкова евакуація в укриття. У разі активного обстрілу можна виконати лише зупинку зовнішньої кровотечі під час локалізації рани в ділянці рук чи ніг (видима рана, з якої витікає кров, пляма на одязі або калюжа крові під частиною тулуба, рукою чи ногою) за допомогою джгута (турнікета).

Якщо поранено напарника-поліцейського чи сторонню особу (постраждалого), необхідно встановити з ним голосовий контакт, визначити місце поранення, можливість самостійно накладити джгут та самостійно переміститися в укриття. Якщо поранений в змозі зробити це самостійно, заборонено ризикувати власним життям.

Наближаючись до пораненого, необхідно намагатись отримати якомога більше візуальної інформації про нього і місце події: чи сталося це на власні очі, в якому положенні лежить, які видимі пошкодження, сторонні предмети в тілі, чи є калюжі крові, де його особиста зброя, чи додатково нічого не загрожує власне вам.

Ознаки життя пораненого в секторі обстрілу визначають виключно шляхом голосового звернення до нього: «Тебе поранено? Тобі потрібна допомога?». Відсутність відповіді трактують як непритомність і потребу в наданні домедичної допомоги.

Заборонено знімати з пораненого напарника засоби індивідуального захисту (шолом, бронежилет), адже це додатковий ризик нового вогнепального поранення.

Під час виконання будь-якої маніпуляції під час активного обстрілу поранений і рятівник перебувають у небезпеці, тому все необхідно робити максимально швидко з дотриманням правил особистої безпеки, тобто не підійматися вище тіла пораненого, який лежить на землі.

4.3. Алгоритм з надання домедичної допомоги в червоній зоні (в умовах активного обстрілу) – само- і взаємодопомога

Самодопомога:

1. Сповісти керівника підрозділу та напарника, що ти поранений.
2. Оглянь місце поранення.
3. Якщо вогнепальне поранення потрапило в кінцівку і є кров – наклади джгут, якщо поранено шию – затисни рану рукою.
4. Сповісти керівника підрозділу про можливість пересування та отримай дозвіл перемістись в укриття.
5. Якщо не можеш пересуватися, то сповісти керівника підрозділу і не ворухись [16, с. 51].

Взаємодопомога:

1. Побачив поранення – встанови голосовий контакт з пораненим, дізнайся про місце поранення та можливість пересування.
2. Якщо поранений не відповідає – перейди до п. 5.
3. Накажи пораненому накласти самостійно джгут (якщо є потреба).
4. Накажи пораненому переміщатися за твоєю командою, якщо він може, і забезпеч йому вогневе прикриття.
5. Накажи пораненому лягти й не ворухитись, якщо він не може самостійно переміщатись.
6. Передай інформацію керівнику підрозділу про неможливість пораненого пересуватися.
7. Отримай вказівку висуватись за пораненим. Висувайся за пораненим виключно під вогневим прикриттям.
8. Встанови, чи є у пораненого травми, несумісні з життям, бо якщо вони є – вважай пораненого мертвим і повертайся в укриття.
9. Якщо несумісних з життям травм немає – встанови наявність кровотечі з кінцівки (кінцівок).
10. Роззброй пораненого. Забери його зброю.
11. Якщо є кровотеча з кінцівки – наклади йому джгут.
12. Перемісти пораненого в сектор укриття.

Обсяг домедичної допомоги в *жовтій зоні*: контроль зупинки критичної кровотечі, первинний огляд пораненого (визначення ознак життя), швидке обстеження з ніг до голови (пошук наявних пошкоджень), в разі потреби, зупинка некритичних кровотеч, якщо їх не було зупинено раніше (голова, тулуб), відновлення прохідності верхніх дихальних шляхів, герметизація ран грудної клітки (при пневмотораксі), накладення пов'язок на рани кінцівки і тулуба, фіксація переломів та шийного відділу хребта, підготовка до евакуації пораненого в безпечну зону.

Підхід до пораненого та перевірку його свідомості на місці події здійснює поліцейський-контактер, інший забезпечує прикриття. У роботі поліцейських тактична ситуація важливіша за медичну.

Підійшовши до постраждалого/пораненого, треба оцінити загрози місця події, тобто який з тих чинників, що вразив постраждалого, може зашкодити поліцейському. Насамперед, цю інформацію може надати положення потерпілого. Крім того, інформацію про подію чи характер травм постраждалого можна отримати від свідків та перехожих (обставини, час, додаткові деталі, що можуть бути корисними в наданні допомоги).

Підходити рекомендовано з голови, зброя поліцейського повинна бути поза межами досяжності для постраждалого, спочатку візуально оцінити характер пошкоджень та перевірити притомність і реакцію постраждалого на звернення голосом, наприклад, запитаннями: «Що з вами трапилось?», «Вам потрібна допомога?», «Ви поранені?».

Наступним кроком є огляд постраждалого за алгоритмом MARCHE. Зокрема, виклик бригади швидкої медичної допомоги (103) напарником, який виконує прикриття: 1) посада, ПБ; 2) точна адреса місця пригоди (з назвою найближчих вулиць, що перетинаються, орієнтирів) і як до нього під'їхати; 3) кількість постраждалих; 4) орієнтовний вік і стать постраждалого; 5) що трапилось з постраждалим; 6) характер допомоги, що надається. Зауважити, якщо вагітна чи неповнолітня дитина. Слухавка кладеться виключно диспетчером 103.

Якщо домедичну допомогу надають обидва поліцейські, доцільно попросити зателефонувати конкретну сторонню особу.

Обов'язково викликати 103 у разі:

- втрата свідомості або рівень свідомості змінюється;
- проблеми з диханням (відсутнє, менше 2 або більше 5);
- біль у грудях або відчуття тиску в грудях;
- критична кровотеча;
- сильний біль у животі;
- блювота з кров'ю або кров'яні виділення (з сечею, мокротинням);
- отруєння;
- судоми, сильний біль або ускладнена мова;
- травми голови, шиї або спини, можливі травми (переломи) кісток; раптове порушення руху [15].

Безпосереднє надання домедичної допомоги має супроводжуватись тактичним алгоритмом:

1. Після наближення до постраждалого треба запитати гучним, але спокійним голосом, чи все гаразд і легенько струснути та похлопати його по плечу (чіпати за обличчя заборонено, оскільки це може

викликати агресію).

2. Якщо постраждалий притомний, треба запитати, в якому місці він відчуває біль або інші незвичні відчуття. Для виявлення рівня свідомості запитайте у постраждалого: «Як тебе звати?», «Яке сьогодні число?» та «Де ми знаходимося?». Якщо постраждалий не відповідає, перевірте його реакцію у відповідь на біль: міцно стисніть м'яз у складці між великим та вказівним пальцем пораненого або стисніть трапецію. Іншою рукою убезпечте себе від можливої агресії.

Рівень свідомості постраждалого визначається за шкалою AVPU:

A (alert – притомний) – постраждалий перебуває в свідомості, знає хто він, дату, місцезнаходження;

V (verbal – словесний, вербальний) – постраждалий не усвідомлює того, що відбувається, але все-таки відповідає на вербальні (голосові) команди;

R (pain – біль) – постраждалий реагує на біль, але не на вербальні (голосові) команди;

U (unresponsive – непритомний) – постраждалий непритомний, не реагує на вербальні (голосові) команди та біль.

3. Оцініть стан постраждалого за алгоритмом MARCHE і надайте необхідну допомогу.

Насамперед, треба оцінити наявність небезпечних для життя критичних кровотеч і зупинити їх шляхом застосування прямого тиску коліном, а потім – накладити джгут-турнікет або джгут Есмарха (рис. 4.3).



Рис. 4.3. Джгути для зупинки кровотечі:
а – джгут-турнікет; б – джгут Есмарха

Ознаки критичної кровотечі:

- травматична ампутація кінцівки;
- пляма крові на одязі потерпілого, яка швидко поширюється;
- пульсуюча або фонтануюча кров з кінцівки або шиї;
- пляма крові під постраждалим.

Зупинити кровотечу з рани можливо 3 способами («правило 3 Т»):

- тиск/тиснуча пов'язка;
- турнікет;
- тампонада (рис. 4.4).

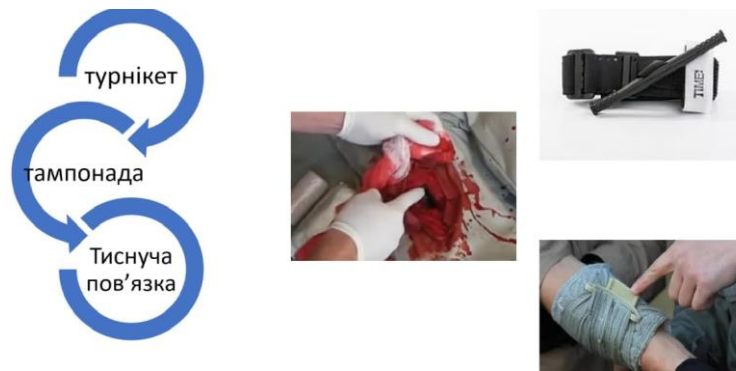


Рис. 4.4. Три способи зупинки кровотечі

Основним у накладанні джгута-турнікета є максимально швидке накладання (30 секунд), отже він має бути легко доступним для виймання. Джгут накладають тільки в разі критичної кровотечі, яка є небезпечною для життя. Накладають джгут-турнікет зверху одягу вище рани без зняття (розрізання одягу), а джгут Есмарха – виключно зверху тканини. На джгуді обов'язково зазначають час його накладання.

Джгут має забезпечити максимальний тиск на тіло до повної зупинки кровотечі з рани, тож у разі потреби, якщо кровотеча не зупиняється, вище першого зверху накладають ще один джгут.

Джгут не накладають на суглоби (коліно чи лікоть), якщо в кишені є речі, а також його заборонено послаблювати з метою відновлення кровопостачання кінцівки.

У ситуації допомоги поліцейським своєму напарникові – використовують його джгут.

Джгут може бути імпровізованим, тобто виготовленим з підручних засобів – шарфа, футболки, арафатки, лямки рюкзака тощо.

Схему правильного накладання джгута зображено на рис. 4.5.

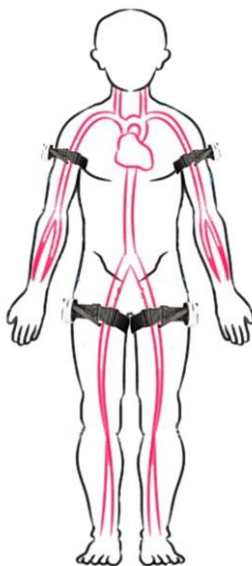


Рис. 4.5

Некритичну кровотечу можна зупинити за допомогою підйому кінцівок вгору; ізраїльського компресійного бандажа; тампонування ран бинтами або інших кровоспинних гемостатичних засобів.

Кровоспинні засоби, що зупиняють кровотечу, можуть бути використані для рани, на яку неможливо накласти джгут (наприклад, ділянка паху, живота або шиї), після цього необхідно здійснювати прямий тиск на рану протягом не менше 3 хвилин.

Потім треба виконати первинний огляд пораненого на наявність інших критичних кровотеч. Під час цієї процедури також додатково забезпечується поверхнева перевірка пораненого.

3. Перевірити прохідність дихальних шляхів та ефективність дихання постраждалого.

Постійно спостерігайте за диханням постраждалого, оскільки його стан може погіршитися. Якщо поранений без свідомості або має труднощі з диханням, виконайте прийом «нахил голови назад – підйом підборіддя» (рис. 4.6, а) або прийом Сафара «закинути голову, висунути нижню щелепу і відкрити рот» (рис. 4.6, б) у разі підозри на травму хребта (завжди: водій, вибух, висота, висока напруга, потопельник, шибеник).

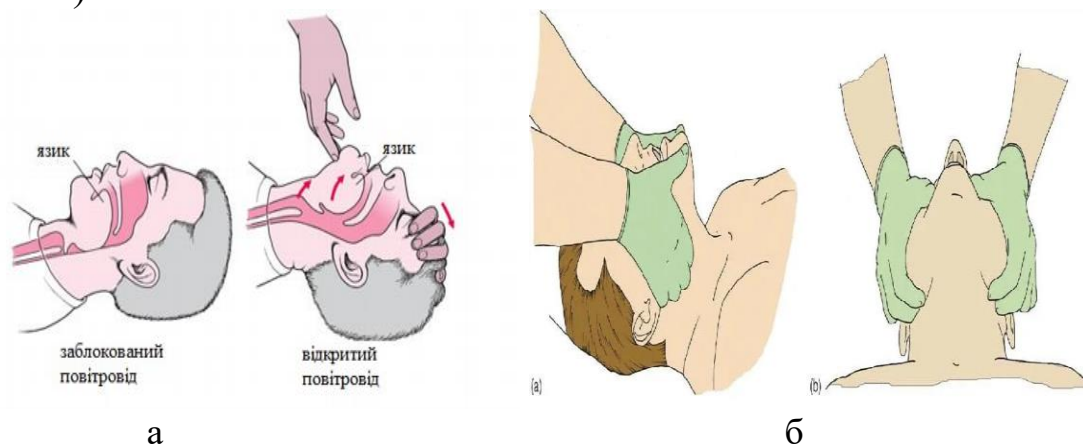


Рис. 4.6. Надання допомоги пораненому без свідомості:
а – прийом «нахил голови назад – підйом підборіддя»;
б – прийом Сафара

Перевірте дихання постраждалого за методикою «бачу-чую-відчуваю», а саме: прикладіть вухо до рота та носа постраждалого; дивіться, як підіймається та опускається грудна клітка та живіт; слухайте звуки дихання, відчувайте дихання на вашому обличчі. У нормі дихання постраждалого має бути від 2 до 5 подихів (вдих-видих) за 10 секунд.

Огляньте пораненого на предмет проникаючих вогнепальних поранень грудної клітки, які можуть викликати колапс (спадання)

легень. Огляньте грудну клітку на предмет вхідних та вихідних ран. Для надання домедичної допомоги в разі такого поранення потрібно закрити рану долонею в гумових рукавичках. Якщо потерпілий у свідомості, він може зробити це сам.

Відкриті рани грудей герметизують спеціальною наклейкою з клапаном. Якщо наклейки відсутні, на рану кладуть повітронепроникну тканину (плівка, пакет, обгортка від пакування бинта тощо), яку на видиху треба зафіксувати бинтом, пластиром, армованим скотчем. Вона має виступати за поранення не менше ніж 5 см.

Слідкуйте за потерпілим на предмет розвитку напруженого пневмотораксу, який можна усунути шляхом звільнення одного краю наліпки чи повного видалення наліпки. Якщо постраждалий у свідомості, його краще посадити, якщо ні – покласти його в безпечне бокове положення обов'язково на бік поранення для забезпечення роботи цілої легені (рис. 4.7).

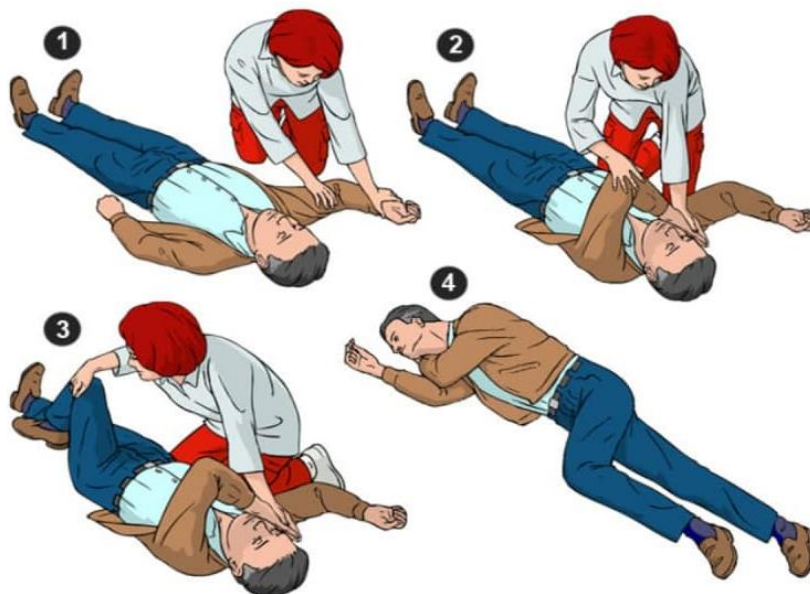


Рис. 4.7. Алгоритм розташування постраждалого у стабільне бокове положення

У разі неефективного дихання (менше 2) або відсутності дихання (з виключенням пневмотораксу) негайно розпочніть серцево-легеневу реанімацію.

4. Викликати бригаду екстреної медичної допомоги та слідчо-оперативну бригаду за фактом застосування зброї.

Один з поліцейських викликає швидку медичну допомогу та залучає сторонніх людей для допомоги, забезпечує безпеку, а другий – починає проведення серцево-легеневої реанімації (СЛР). Алгоритм СЛР:

- 1) встати на коліна з боку постраждалого, руки прямі, спина рівна;
- 2) зробити 30 натискань на грудну клітку;
- 3) визначити місце тиску на грудній клітці за принципом «З – V» та покласти долоні рук зверху грудної клітки, взявши їх у замок (рис. 4.8);



Рис. 4.8

4) натискати всім корпусом з глибиною 5–6 см, частотою 100–120 за хвилину, не відриваючи рук від грудної клітки;

5) виконати 2 вдихи швидко, приблизно за 5 секунд (обов'язкова маска-клапан на рот постраждалого для особистого захисту), затиснувши рукою ніс постраждалого. **В сучасних умовах карантину дозволяється робити 200 натискань без вдихів!!!**

Важливі рекомендації щодо проведення СЛР:

– якщо виконуєте реанімацію вдвох, рекомендовано змінювати один одного кожні 2 хв для запобігання перевтомленню;

– припинити СЛР можна тільки, якщо: прибула швидка медична допомога, поранений опритомнів або тактична ситуація не дозволяє проводити реанімацію (загроза життю поліцейського).

5. Провести вторинний огляд постраждалого («з голови до п'ят») для визначення наявності інших ушкоджень тіла постраждалого.

Домедична допомога при пораненнях голови. Будь-які поранення голови виглядають жахливо, оскільки супроводжуються рясною кровотечею через те, що в ділянці голови кровоносні судини розташовані дуже близько до поверхні шкіри.

Допомога при пораненні голови полягає в накладенні пов'язки. Виконують це в такому порядку:

1. Накласти на рану чисту марлеву пов'язку, щільно зафіксувавши її.
2. Якщо потерпілий у свідомості, укласти на спину так, щоб голова і плечі були у підвищеному положенні щодо тулуба.

Допомога при пораненнях у ділянці живота. Поранення в ділянці живота надзвичайно небезпечні, оскільки пошкодження органів

черевної порожнини нерідко супроводжуються внутрішньою кровотечею і перитонітом, які можуть призвести до смерті. В жодному разі не можна давати потерпілому знеболюючі препарати чи пити, треба обмежитися змочуванням губ водою. У деяких випадках така травма може супроводжуватися випаданням внутрішніх органів, не намагайтеся повернути їх у черевну порожнину. Треба зібрати й розмістити органи на животі постраждалого, накласти фіксуєчу пов'язку, потім – вкрити потерпілого термоковдрою.

б. У разі потреби накласти пов'язку і надати тілу постраждалого безпечно положення з урахуванням характеру травми.

Бинтові пов'язки на поранення накладають за такими правилами:

1) надати uszkodженій частині тіла найбільш зручне, функціонально вигідне положення, за якого зменшується біль. Бинтувати зручніше, якщо uszkodжена частина тіла буде розташовуватися на рівні грудей рятувальника. Під час накладення пов'язки необхідно стежити за виразом обличчя постраждалого і не заподіювати йому своїми діями болю. Якщо пов'язка турбує постраждалого, необхідно послабити її або змінити напрямок обертання бинта. Бинтувати треба двома руками, здійснюючи поперемінно то однією, то іншою рукою обертання голівки бинта навколо uszkodженої частини тіла, вільною рукою розправляючи тури бинта, щоб не було складок;

2) під час накладення пов'язки «правша» розгортає бинт ліворуч. Голівка бинта повинна скочуватися з турів бинта. Кожен наступний тур повинен закривати на 1/2 або 2/3 ширини попередній тур. Бинтувати треба за планом, користуючись якою-небудь типовою пов'язкою;

3) накладена пов'язка не повинна викликати порушення кровообігу в кінцівці, а повинна здійснювати рівномірний тиск і зупиняти капілярну та венозну кровотечу. Кінці бинта зав'язують над здоровою частиною тіла для попередження непотрібного тиску на рану. Під час накладення пов'язки і по її закінченні перевіряють, чи не туго накладена пов'язка, чи не занадто вона вільна, чи не буде сповзати і розмотуватися.

Помилки під час накладення пов'язок:

– забинтована частина тіла перебуває не у функціонально вигідному фізіологічному положенні;

– пов'язка накладена занадто туго і викликає порушення кровообігу в кінцівці, ознаками якого є збліднення кінцівки нижче пов'язки, посиніння кінцівки або її заніміння, поява пульсуючого болю;

– пов'язка нерівномірно накладена;

– пов'язка накладена занадто слабо, не зупиняє кровотечу, сповзає з місця uszkodження.

Правила бинтування різних частин тіла:

° Гомілка, п'ята, стегно, плече, передпліччя, груди – спіральна пов'язка.

° Колосоподібна накладається на плечовий, тазостегновий та інші суглоби.

° Розбіжна («черепашкова») – накладається на ліктьовий, колінний або гомілковостопний суглоби.

° Шия, груди, гортань, руки і кисті, потилиця – хрестоподібна пов'язка.

° Череп – очіпок, що нагадує шолом.

° Випадіння органів – слабка фіксуюча пов'язка без вправлення нутрощів.

° Пращоподібна пов'язка накладається при травмах нижньої щелепи, зовнішніх статевих органів у чоловіків (рис. 4.9).

ВИДИ ПОВ'ЯЗОК ТА ПРАВИЛА ЇХ НАКЛАДАННЯ



Рис. 4.9. Правила накладання різних видів пов'язок

7. Контролювати стан пораненого до приїзду бригади швидкої медичної допомоги.

8. Допомогти бригаді швидкої медичної допомоги здійснити евакуацію потерпілого до спеціального автомобіля.

Під час надання домедичної тактичної допомоги завжди потрібно дотримуватись основних правил власної безпеки, не наражати себе на небезпеку: уникати вогню, токсичних речовин, замінованих територій та надавати допомогу потерпілому тільки в безпечному місці; уникати

прямого контакту з тілесними рідинами (кров'ю, слиною, блювотними масами); слідкувати за чистотою власних рук.

Заборонено промивати рану лікарськими засобами чи водою, користуватися спиртом і йодом, самотійно видаляти з рани кулю, вдавлювати органи і тканини, якщо випали.

В процесі надання домедичної допомоги при вогнепальних пораненнях потрібно враховувати, до яких наслідків може призвести травма. Головним ускладненням стає велика крововтрата як загроза життю. Інші ризики пов'язані з пошкодженням важливих внутрішніх органів, розвитком шоку від травми. Відразу після поранення потерпілий знаходиться в стані шоку і крайнього збудження, скаржить на біль. Можливий прояв агресії, панічної атаки. Другий етап супроводжується почастішанням пульсу, зниженням артеріального тиску і температури, відсутністю реакції на звукові та світлові подразники.

4.4. Алгоритм надання домедичної допомоги при укусах тварин:

- а) переконатися у відсутності небезпеки;
- б) запам'ятати вид тварини, якщо є змога, сфотографувати;
- в) провести огляд постраждалого MARCHE. Особливості:
 - у разі наявності рани без кровотечі промити рану мильним розчином та накласти чисту, стерильну пов'язку;
 - у разі наявності рани та інтенсивної кровотечі зупинити кровотечу та накласти на рану чисту, стерильну пов'язку;
- г) у разі погіршення стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги [17].

Якщо на місці події був активний обстріл, може виникнути потреба в проведенні *медичного сортування постраждалих (тріаж)*.

Для тріажу поліцейський застосовує алгоритм «START»: Simple Triage And Rapid Treatment – просте сортування та швидка допомога:

1. Рухайся швидко – первинний тріаж здійснюється на підставі стану дихальних шляхів, дихання, кровообігу і свідомості – інші ушкодження поки не важливі.
2. Не можна повертатися для ретріажу, поки не закінчено сортування усіх постраждалих.
3. Керувати тріажем повинен найдосвідченіший, незалежно від звання і спеціальності.
4. На випадок ситуації масової травми має бути спеціальний план

дій (відповідальні, зони відповідальності, правила евакуації і надання медичної допомоги, схеми зв'язку та інше).

У тріажі традиційно виділяють категорії невідкладних, відкладених (жовтих), мінімальних (зелених) та тих, які очікують (чорних), поранених.

Невідкладні: критична кровотеча, проблеми з диханням, розлади циркуляції – шок. Для запобігання смерті ця група поранених вимагає допомоги від кількох хвилин до двох годин з моменту їх прибуття.

До таких поранень відносять:

- Критичну кровотечу з кінцівок.
- Внутрішню кровотечу та інші не контрольовані кровотечі.
- Обструкцію дихальних шляхів або потенційний ризик її виникнення.

- Напружений пневмоторакс.
- Поранення тулуба, шиї або таза, що супроводжується шоком.
- Поранення голови, яке вимагає термінової декомпресії.

Відкладені. До цієї групи входять ті, хто потребує лікування, але чий загальний стан дозволяє відтермінувати лікування до 6 годин. До таких поранень відносять:

- Проникаючі поранення торсу без ознак шоку.
- Пошкодження м'яких тканин без сильної кровотечі.

Мінімальні: незначні розриви, подряпини, що дозволяє постраждалим ходити, дбати про себе. Їх треба залучати для допомоги під час перевезення чи навіть догляду за іншими постраждалими.

Ті, які очікують. Це особлива група поранених, які не можуть дістатися до місця медичної допомоги живими. Їх не можна покидати, але потрібно відсортувати від інших. Це такі поранені:

- Немає ознак життя чи показників життєво важливих функцій, незалежно від механізму травми.
- Наскрізне вогнепальне поранення в голову.

Рішення не надавати допомогу постраждалому, якого у звичайних умовах можна було б урятувати, надзвичайно складне. Однак першочерговим у цих випадках є забезпечення максимальної допомоги якнайбільшій кількості постраждалих (рис. 4.10).

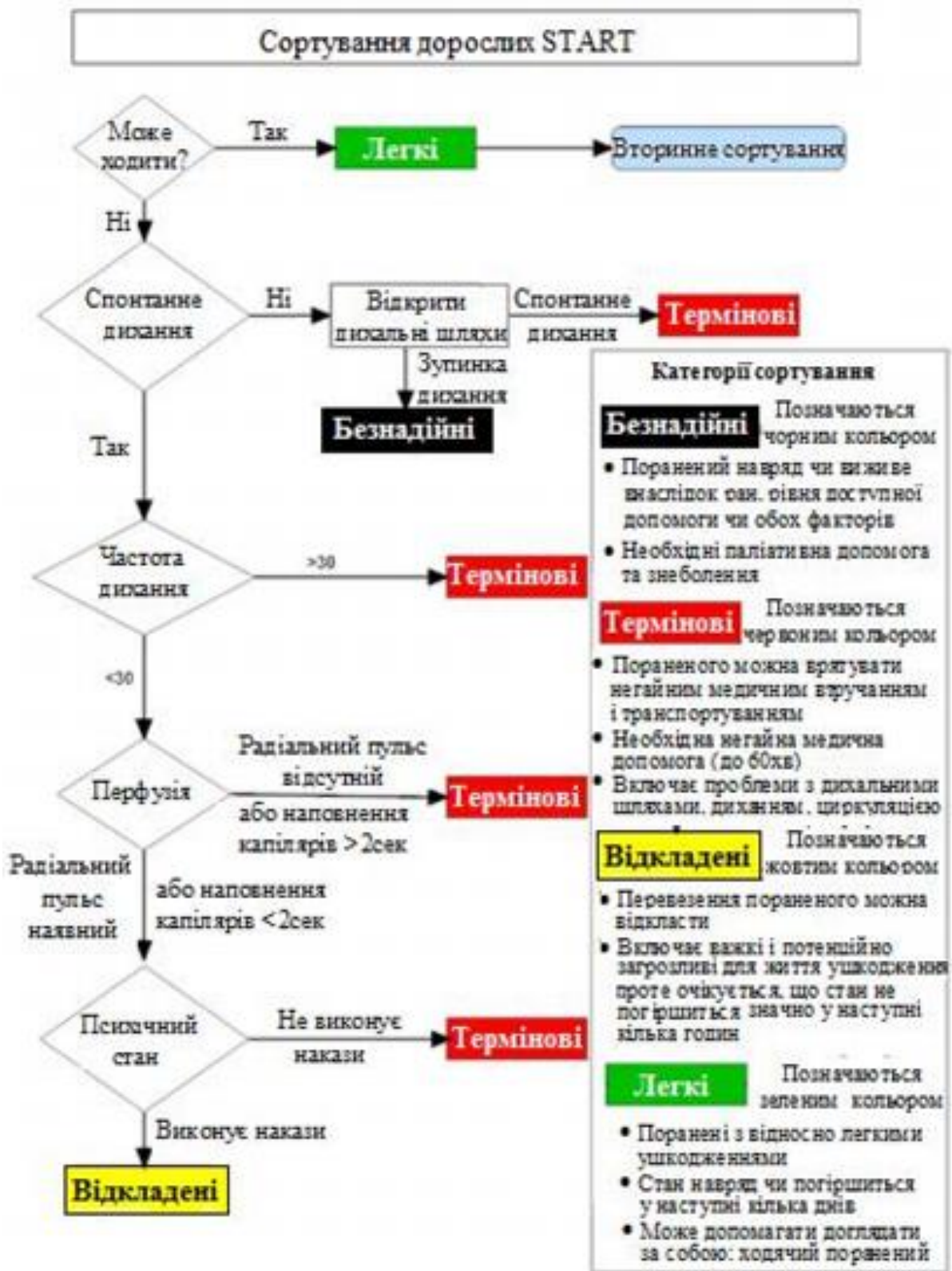


Рис. 4.10. Медичне сортування постраждалих за алгоритмом «START»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2.07.2015 р. № 580-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.
2. Логачов М. Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних умовах : автореф. дис. ... канд. психол. наук. Харків, 2001. 16 с.
3. Магда О. О. Тунельний зір в екстремальній ситуації в діяльності Національної поліції України. *Актуальні проблеми сучасної науки і правоохоронної діяльності* : тези доп. учасників XXIV науково-практ. конф. курсантів та студентів. Харків, 2017.
4. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України від 27.04.2020 р. № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text> (дата звернення: 22.12.2020).
5. Власенко І. В., Симоненко Г. В. Вплив умов вогняного контакту на результати використання вогнепальної зброї : зб. наукових пр. Харків. ун-ту Повітряних Сил. 2014. Вип. 4. С. 150–152.
6. Марченко О. С., Осьмак С. Г., Шумак С. І. Актуальні аспекти необхідності прийняття на оснащення спеціальних та тактичних ліхтарів. *Сучасна спеціальна техніка*. 2011. № 4. С. 5–12.
7. Комісаров О. Г., Собакарь А. О., Соболь Е. Ю., Юнін О. С. Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2017. 277 с.
8. Паламарчук В. В., Арутюнов С. О., Дьоміна М. С. Аналіз психологічної готовності застосування вогнепальної зброї працівниками міліції. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013. № 1. С. 156–165.
9. Тьорло О. І., Йосипів Ю. Р., Синенький В. М. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 480 с.
10. Тьорло О. І., Музика Б. Ю., Флуд О. В. Застосування заходів фізичного впливу в обмеженому просторі : навч.-метод. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2020. 204 с.
11. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : наказ МВС України від 01.02.2016 р. № 70.
12. Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських : наказ МВС України від 26.04.2019 р. № 334.
13. Мислива О. О. Основи надання патрульною поліцією невідкладної (домедичної та медичної) допомоги постраждалим особам : навч. посіб. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 144 с.

14. Перша допомога. Товариство Червоного Хреста. Довідник для населення. URL: http://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Справочник-ПП-Американский-КК_last.pdf (дата звернення: 22.12.2020).

15. Перша домедична допомога. Стандарт підготовки поліцейського : підручник; за заг. ред. С. Турович. Київ : EMSA Ukraine. 46 с.

16. Стандарт підготовки І-СТ-3 (видання 2) : підготовка військовослужбовця з тактичної медицини. Київ : «МП Леся», 2015. 148 с. ISBN 966-8 126-51-3

17. Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при укусах тварин : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16.06.2014 р. № 398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0772-14#Text><https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0772-14#Text> (дата звернення: 22.12.2020).

ДОДАТОК

ІНСТРУКЦІЯ ІЗ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ПРИ ПОВОДЖЕННІ ЗІ ЗБРОЄЮ (наказ МВС України від 01.02.2016 № 70)

ВИТЯГ

РОЗДІЛ І Загальні положення

1. Ця Інструкція визначає систему заходів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки поліцейських, запобігання загибелі, пораненням і травмуванню їх та інших осіб під час поводження з вогнепальною зброєю, ручним протитанковим і підствольним гранатометами, реактивною протитанковою і бойовою ручною гранатами (далі – зброя).

2. Вимоги цієї Інструкції поширюються на всіх без винятку поліцейських центрального органу управління поліції, його територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах (далі – орган поліції), державних установ (далі – установа), навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі – заклад).

3. Забезпечення особистої безпеки поліцейськими при поводженні зі зброєю є складовою частиною службової діяльності органів (закладів, установ) поліції і здійснюється під час:

1) вивчення матеріальної частини зброї, навчання правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні зі зброєю і влучній стрільбі в закладах (установах) та за місцем служби в системі службової підготовки;

2) закріплення за поліцейськими вогнепальної зброї;

3) отримання і здачі зброї в черговій частині органу (закладу, установи) поліції;

4) виконання службових обов'язків поліцейськими з протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;

5) проведення навчально-тренувальних стрільб;

6) постійного зберігання та носіння вогнепальної зброї і боєприпасів поліцейськими;

7) чищення зброї;

8) вилучення зброї та боєприпасів;

9) перевірок наявності та організації зберігання зброї і боєприпасів.

4. Основні правила дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю:

1) безпека при стрільбі (метанні гранат) забезпечується точним виконанням вимог, що встановлені цією Інструкцією, а також правильною організацією практичних стрільб та дисциплінованістю їх учасників;

2) кожен поліцейський повинен знати та точно виконувати встановлені цією Інструкцією заходи безпеки при поводженні зі зброєю та боєприпасами.

10. Категорично забороняється:

1) виймати зброю (боєприпаси) з кобури (спеціального спорядження, підсумка) **без потреби**;

2) тримати палець на спусковому гачку **без необхідності**;

3) знімати запобіжник з положення «запобігання» в усіх випадках, **не пов'язаних зі стрільбою**;

4) **закривати або затикати** сторонніми предметами канал ствола, що при пострілі може призвести до його роздуття чи розриву;

5) **безпідставно** спрямовувати ствол зброї у бік людей, транспорту, будинків, інших будівель та споруд. За необхідності зброя спрямовується на поверхню, яка в змозі прийняти кулю, наприклад: на землю, стовбур дерева, кулеуловлювач або вгору під кутом 45–60 градусів;

6) залишати зброю **без нагляду**, а також **передавати** її іншим особам;

7) користуватися **без необхідності** чужою зброєю та/або зброєю, навички поводження з якою відсутні;

8) проводити чищення зброї у **невідведених** для цього місцях, змащувати її бензином та іншими легкозаймистими речовинами, а також абразивними матеріалами, допускати наявність відкритого полум'я під час її чищення;

9) при поводженні з боєприпасами **допускати** їх пошкодження, забруднення тощо.

11. Особа, яка допустила порушення заходів безпеки при поводженні зі зброєю, відповідає в установленому законодавством порядку.

РОЗДІЛ II. Інструктаж з питань дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю

1. Види інструктажів з питань дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю:

1) первинний інструктаж;

2) цільовий інструктаж.

2. Первинний інструктаж проводиться з поліцейськими, які:

1) щойно призначені на посаду до органу (закладу, установи) поліції;

2) зараховані на курси первинної професійної підготовки;

3) зараховані на навчання до закладу (установи) або прибули до органу (закладу, установи) поліції для проходження стажування (практики).

3. Згідно з орієнтовним переліком питань первинного інструктажу, передбаченим додатком 3 до цієї Інструкції, такий інструктаж проводять:

- 1) керівник (заступник керівника, уповноважена особа від керівництва) органу (закладу, установи) поліції;
- 2) працівник підрозділу професійного навчання, інструктор з особистої безпеки, викладач профільної кафедри (циклу).

4. Цільовий інструктаж проводиться з поліцейськими перед:

- 1) виконанням службових завдань, пов'язаних із можливим застосуванням або використанням зброї;
- 2) проведенням спеціальних операцій;
- 3) проведенням практичних стрільб;
- 4) проведенням командно-штабних навчань;
- 5) відрядженням з вогнепальною зброєю.

(Працівнику підрозділу, який виїздить у відрядження, зброя й боєприпаси видаються на підставі його рапорту з резолюцією керівника підрозділу та підпису працівника в розділі «А» частини першої книги форми № 5).

Найменування, номери виданої зброї й кількість боєприпасів записуються в посвідчення про відрядження, що засвідчується підписом керівника підрозділу й відбитком гербової печатки.

Відряджені працівники при відсутності можливості надійного збереження табельної вогнепальної зброї й боєприпасів за місцем тимчасового проживання (а учасники змагань – обов'язково) здають зброю до чергової частини найближчого органу внутрішніх справ на тимчасове зберігання, про що робиться відповідний запис у розділі «Б» частини першої книги форми № 5.)

5. Цільовий інструктаж проводять:

- 1) особи, передбачені пунктом 3 цього розділу;
- 2) керівник стрільб;
- 3) керівник спеціальної операції;
- 4) керівник командно-штабних навчань.

Місце проведення цільового інструктажу визначається особою, яка його проводить, виходячи з конкретного завдання.

Цільовий інструктаж завершується перевіркою рівня знань, а саме: усним опитуванням знання матеріальної частини зброї, правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні з нею, основ, правил і прийомів стрільби, а також перевіркою набутих навичок безпечного поводження зі зброєю. Рівень знань перевіряє особа, яка проводила інструктаж.

6. Запис про проведення первинного (цільового) інструктажу робить особа, яка його проводила, у журналі реєстрації інструктажів з питань дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю (додаток 4) (далі –

журнал).

Журнал має бути прошнурований, пронумерований, скріплений печаткою, зареєстрований у відповідному підрозділі та зберігатися в черговій частині органу (закладу, установи) поліції.

РОЗДІЛ IV. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час несення служби

1. Вогнепальна зброя та боєприпаси до неї видаються поліцейському під його особисту відповідальність, який зобов'язаний берегти і підтримувати в належному стані передану йому в користування вогнепальну зброю (боєприпаси) та обачливо поводитися з нею (ними) відповідно до вимог цієї Інструкції.

2. Керівник (заступник керівника, уповноважена особа від керівництва) органу (закладу, установи) поліції під час проведення інструктажу наряду, що заступає на службу, в обов'язковому порядку перевіряє знання поліцейськими матеріальної частини виданої їм зброї, правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні з нею, а під час перевірок несення служби поліцейськими перевіряє наявність у них зброї (боєприпасів) та дотримання правил її носіння.

3. В однострої необхідно пістолет носити в кобурі з пістолетним ремінцем на надійно застебнутому поясному ремені, при цьому кобура повинна знаходитися спереду, з лівого або правого боку; автомат носити на автоматному ремені в положенні «на плечі», «на грудях», «на ремні», «за спиною».

4. У цивільному одязі зброю необхідно носити на спеціальному спорядженні з дотриманням заходів запобігання її випаданню або витягуванню іншими особами.

5. Під час несення служби поліцейським слід постійно контролювати наявність отриманої зброї, а саме:

1) перед застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, подоланням перешкод, якщо пістолет був оголений, необхідно увімкнути на ньому запобіжник, покласти в кобуру (спеціального спорядження) та взяти заходів, які б унеможливили його втрату;

2) після застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, подолання перешкод, падіння, виходу з місця значного скупчення людей, міського та іншого транспорту слід негайно перевірити наявність зброї, а також стан кобури (спеціального спорядження, автоматного ременя).

6. Під час несення служби категорично забороняється:

1) проводити розбирання зброї;

2) вимикати запобіжник, досилати патрон до патронника, якщо в застосуванні чи використанні зброї немає необхідності. Недбале або

необережне поводження зі зброєю, особливо якщо патрон знаходиться в патроннику, може призвести до випадкового пострілу;

3) від'єднувати магазин від зброї та виймати з нього патрони.

РОЗДІЛ V. Заходи безпеки при поводженні зі зброєю під час проведення навчально-тренувальних стрільб

1. Організація і проведення з поліцейськими навчально-тренувальних стрільб здійснюються відповідно до вимог нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України та організаційно-розпорядчих актів Національної поліції України.

2. Безпека при проведенні стрільб забезпечується їх чіткою організацією, безумовним виконанням заходів безпеки та високим станом дисципліни.

3. Керівник стрільб (інструктор з особистої безпеки) перед кожним практичним заняттям з використанням зброї перевіряє рівень знань поліцейськими матеріальної частини зброї, правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні з нею. Поліцейські, які не засвоїли правил та порядку застосування і використання зброї, заходів безпеки при поводженні з нею, до проведення стрільб не допускаються.

4. Перед початком стрільб ретельно оглядається територія стрільбища (тиру). У разі проведення стрільб на стрільбищі виставляється наглядач, наряд оточення та призначається старший наряду оточення. За необхідності призначаються показувачі мішеней, в яких керівник стрільб обов'язково перевіряє знання заходів безпеки та їх обов'язків, після чого старший наряду оточення та показувачі мішеней розводяться по місцях виконання обов'язків і перевіряється зв'язок з ними.

5. При виконанні вправ зі стрільби, які передбачають поворот, розворот, перекид, стрибки до моменту відкриття вогню, зброя повинна знаходитися на запобіжнику.

6. При пересуванні під час виконання вправ зі стрільби, у паузах між пострілами (у необмежений час) зброя повинна бути спрямована в сторону мішеней, а вказівний палець знаходитися на спусковій скобі чи затворі (затворній рамі з газовим поршнем).

7. Дозвіл на відкриття вогню дає виключно керівник стрільб. Вести вогонь у тирі (на стрільбищі) дозволяється тільки після команди «Вогонь!» («Старт!»). Стрільба зупиняється за командою «Відбій!» («Стоп!» або «Стій! Припинити вогонь!»). У період від команди «Відбій!» до команди «Вогонь!» будь-кому забороняється перебувати на рубежі відкриття вогню, підходити та торкатися зброї і боєприпасів, що там знаходяться.

8. Стрільба з ручного протитанкового та підствольного гранатометів, а також виконання вправ з бойовою ручною гранатою проводяться виключно на стрільбищі (полігоні).

9. Під час проведення навчально-тренувальних стрільб використовуються протишумові навушники та захисні окуляри.

10. Ведення вогню повинно бути терміново припинено кожним стріляючим самостійно або за командою керівника стрільб у випадках:

- 1) появи людей, машин, тварин у зоні ведення вогню, низьколітаючих літальних апаратів над районом проведення стрільб;
- 2) підняття білого прапора (у темну пору доби – увімкнення світла ліхтаря білого кольору) на командному пункті чи бліндажі (укритті), подачі сигналу ракети білого кольору;
- 3) виникнення пожежі під час стрільби;
- 4) втрати орієнтира під час проведення стрільб в темну пору доби.

11. Під час виконання вправи зі стрільби категорично забороняється:

- 1) заряджати зброю бойовими чи холостими патронами без команди керівника стрільб;
- 2) виймати зброю з кобури (чохла) без дозволу керівника стрільб;
- 3) спрямовувати зброю (незалежно від того, заряджена вона чи ні) у бік людей та місця, де вони можуть перебувати;
- 4) відкривати вогонь без команди керівника стрільб, у небезпечних напрямках, з несправної зброї та коли піднято білий прапор (увімкнено світло ліхтаря білого кольору) на командному пункті;
- 5) надягати, поправляти та знімати протишумові навушники і захисні окуляри зі зброєю в руках, а також після команди «Вогонь!» («Старт!»);
- 6) залишати зброю (боєприпаси) на рубежі відкриття вогню та передавати іншим особам без дозволу керівника стрільб.

Навчальне видання

ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ
ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПРАЦІВНИКАМИ ПОЛІЦІЇ
В УМОВАХ ВІДСУТНОСТІ АБО ОБМЕЖЕНОГО
ОСВІТЛЕННЯ

Методичні рекомендації

Колектив авторів

За редакцією
к.ю.н., доц. **В. Д. Поливанюка**

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *А.В. Самотуга*
Редактор *О.М. Врублевська*

Підп. до друку 23.12.2021. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Друк трафаретний (RISO), цифровий. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 4,50. Тираж 50 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018